

Lodovico Guicciardini, *Beschrijving van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland*, Nederlandstalige uitgave uit 1612

P 69 – 89

Beschrijving van het stadhuis van Antwerpen

P 69

De stad telt slechts vijf parochiekerken, namelijk Onze-Lieve-Vrouw, Sint-Jacob, Sint-Joris, Sint-Andries en Sint-Walburgis, ook wel de burchtkerk genoemd. Die laatste is de oudste en was, naar het schijnt, een tempel van de afgod Mars of volgens anderen van de heidense Priapus. Deze Priapus (zo zegt men) werd door de eerste inwoners van deze stad zo hoog geacht en geëerd dat ze een beeld van hem, uit steen gehouwen, boven de poort van het Steen of de gevangenis plaatsten.

De vijf parochies zijn verder verdeeld in twaalf wijken. Maar terwijl ik dit boek schreef, werd in de Nieuwstad een nieuwe wijk opgericht, zodat er nu dertien wijken zijn.

Antwerpen is goed voorzien van handelszaken in voedingswaren. Want behalve wat de vreemdelingen uit alle hoeken aanvoeren, wordt door handelaars uit de hele provincie, zowel te water als over land, dagelijks zo veel aangevoerd dat er hier niet alleen zeer veel gewone levensmiddelen zijn, maar dat men ook een overvloed aan allerlei ongewone voedingswaren aantreft.

Hier vindt men allerlei soorten wijnen: uit Duitsland zeer goede Rijnwijn; uit Frankrijk, Spanje, Portugal, de Canarische eilanden en de andere provincies, ook uit Italië zeer dure wijnen, en de uitstekende malvezij uit Kreta. Uit alle landen vindt men hier, behalve de noodzakelijkheden, allerhande kostbare eetwaren voor banketten, en alle soorten heerlijkheden en lekkernijen die men zich wensen kan.

P 70

Antwerpen is vanouds niet alleen een rijksstad, maar ook de hoofdstad van het markgraafschap van het Heilig Roomse Rijk en geniet bijgevolg veel privileges. Zoals ook veel andere steden en plaatsen in het land die keizerlijk genoemd worden, ook al zijn ze de Keizer daarom niet schatplichtig. Ze werden mettertijd van deze dienstbaarheid ontheven, ofwel door zich af te kopen ofwel, zoals Antwerpen, door verdienste.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Antwerpen heeft een waardigheid, bijna zoals Brussel. Het wordt in het Nederlands burggraafschap genoemd, in het Waals en het Italiaans *viscomté*. De graad en titel van burggraaf werden vroeger toegekend aan de kapitein van de Burcht van Antwerpen. Bij die titel hoorden woningen en andere goederen, zowel binnen als buiten de stad. Die gaf hij in leen, nu eens aan de ene en dan weer aan een ander. Daardoor is een leenhof ontstaan, waar de stadhouder van de leenheer nu nog altijd om de veertien dagen een openbare zitting houdt. Tegenwoordig is Anthonis van Ghele de stadhouder, een zeer geleerd man in de rechten. De taak van de burggraaf was kapitein en hoofdman te zijn van de wacht van de Burcht¹ en van de inwoners. Dit blijkt tot op de dag van vandaag uit het volgende, opmerkelijke feit. Wanneer iemand poorter wil worden, moet hij voor de vierschaar zweren in de woorden en termen van vroeger. Namelijk dat hij getrouw zal zijn aan de hertog van Brabant in de functie van markgraaf van het Heilig Roomse Rijk, en belooft de Burcht trouw te verdedigen en te beschermen. Nu wordt daaronder verstaan: de stad Antwerpen en de Vrijheid. Dit gebeurt in het bijzijn van de burggraaf en de andere burgers.

Deze functie kwam mettertijd toe aan de hertog van Kleef, als heer van Diest, en daarna aan de prins van Oranje. Diens voorouders van Nassau verkregen de titel door uitwisseling met de voornoemde hertog van Kleef. Het is weliswaar een zeer mooie waardigheid, maar brengt weinig profijt. Ze wordt nu meer met de naam dan met de daad beoefend.

De stad Antwerpen is ook de hoofdstad van een van de vier kwartieren van Brabant. Onder haar kwartier vallen: Bergen-op-Zoom, Breda, Lier, Herentals, Steenberg en andere steden en dorpen. Voor wat burgerlijke zaken betreft, valt een deel van dit kwartier onder de bevoegdheid van Antwerpen in plaats van onder de kanselarij van Brabant. Dat is ook zo voor nog verschillende andere bevoegdheden. Dit kwartier levert, net zoals de andere kwartieren, zijn aandeel in alle beden en schattingen die de Staten van Brabant aan de vorst toestaan. Het draagt ook mee de lasten die Antwerpen samen met de andere kwartieren aan de Staten toestaat of besluit.

Maar laat ons nu bondig bekijken hoe deze stad aan deze hoge waardigheid geraakt is. Ten eerste is deze stad, naar mijn mening, behoorlijk groot geworden door

¹ Hier: de stad.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

markten en jaarmarkten. De bijzondere privileges hiertoe werden haar in vroegere tijden verleend door haar landsheer; en die werden bevestigd door de macht en de genade van pausen en keizers. In het jaar 1300 heeft een verbolgen hertog Jan II van Brabant de privileges van Antwerpen deels afgenomen en aan de stad Mechelen geschonken. In 1309 echter heeft Keizer Hendrik de Zevende van Luxemburg haar die volledig teruggegeven. In 1358 heeft graaf Lodewijk van Vlaanderen, die deze stad als huwelijksgoed en onderpand gekregen had van de Hertog van Brabant, de Antwerpenaren die privileges opnieuw ontnomen en ze weer aan de Mechelaars geschonken. Om deze reden zijn beide steden meermaals tegen elkaar ten strijde getrokken, voornamelijk in het jaar 1410.

Antwerpse markten

Maar om het kort te houden: uiteindelijk zijn bij overeenkomst tot op heden twee jaarmarkten in Antwerpen gebleven. Beide zijn, zoals ik al gezegd heb, sterk geprivilegieerd. Die privileges zijn in wezen als volgt: ten tijde van de jaarmarkt mag eenieder naar de stad komen, er verblijven en daarna met zijn handel en goederen terug naar huis trekken, zonder dat men hem omwille van schuld enig letsel mag toebrengen, of van hem iets eisen gedurende de hele reis over de weg. De eerste markt wordt Pinkstermarkt genoemd omdat hij veertien dagen voor Pinksteren begint. De tweede wordt Bamismarkt of Remigiusmarkt genoemd, want hij begint de tweede zondag na Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart en is genoemd naar Sint-Bavo of Sint-Remigius. Elk van deze jaarmarkten duurt zes weken, inclusief de veertien dagen verlenging die naar oude gewoonte toegevoegd worden. Na de vrijstelling tijdens voornoemde markten volgt de betaling van wissels en deposito's, voor de ene markt op de tiende van de oogstmaand², en voor de andere markt op de tiende van de slachtmaand³. Dit is voor zover die termijnen door de Vorst tot zijn eigen voordeel of tot gerief van de kooplieden niet verlengd worden, wat sinds de laatste oorlogen dikwijls gebeurde. De betalingen voor de koopwaren gebeuren een maand daarna. Op deze wijze worden heden in Antwerpen de betalingen van de twee jaarmarkten verricht. Voor de jaarmarkten van Bergen-op-Zoom, de Koudemarkt en de Paasmarkt, vervallen de termijnen voor ene markt de tiende dag van sporckelle⁴ en voor de andere markt de tiende dag van mei. Die termijnen worden dikwijls tot de twintigste verlengd werden, net zoals bij de andere markten hiervoor. De betaling van de

² Augustus.

³ November.

⁴ Sprockelmaand, februari.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

koopwaar gebeurt ook een maand later. Voordat wij verder gaan, zullen we kort iets vertellen over de paardenmarkten die ook tweemaal per jaar in deze stad gehouden worden, en over de twee ledermarkten of huidenmarkten die onmiddellijk erna volgen.

De eerste paardenmarkt wordt gehouden tijdens de kwatertemperdagen⁵ van Pinksteren en duurt drie dagen. De andere duurt even lang en begint op de eerste woensdag na het feest van Onze-Lieve-Vrouw⁶ in de herfstmaand⁷. Op deze markt komen zeer veel en allerlei soorten paarden vanuit alle hoeken van het land en daarbuiten, tot zelfs vanuit Denemarken. Het is een lust om te zien en gerieflijk om in zijn noden te voorzien. Zoals het hoort mogen de edelen, na de vorst, zich als eersten paarden aanschaffen. Onmiddellijk na deze twee paardenmarkten volgen de ledermarkten of huidenmarkten. Die duren twee of drie dagen en men kan er grote lederen vellen en huiden, zowel droge, vette en ingezouten, van allerlei beesten kopen. Ze komen niet alleen uit het binnenland maar ook van overal elders en vertegenwoordigen een grote som geld.

P 71

Internationale handel

Ten tweede begon deze stad aanzienlijk groter, rijker en vermaarder te worden rond het jaar 1503-1504. De Portugezen hadden kort voordien Calcutta ingenomen. Met de toestemming van de koning begonnen ze specerijen en drogerijen in te voeren uit India (een reis van 16.000 mijl waarover men gemiddeld zes maanden doet). Vanuit Portugal werden de goederen naar de markten van deze stad verscheept. Vroeger werden deze voornoemde specerijen en drogerijen naar Beiroet en Alexandrië gehaald via de Rode Zee. Van daar werden ze dan door de Venetianen naar Venetië gebracht, en zo in Italië, Frankrijk, Duitsland en andere landen van het christenrijk⁸ verspreid. Maar nadat de Portugezen de markt hier veroverd hadden en hier een vast verblijvende koninklijke factor⁹ hadden, werden de Duitsers bij die handel betrokken. Het waren de families Fugger, Welser en Hoochstetter, en iets vroeger Nicolaas Rechtergem. Hij was de allereerste die met de factor van Portugal besprekingen

⁵ Drie dagen van bezinning en vasten in elk van de vier seizoenen van het jaar.

⁶ 8 september.

⁷ September.

⁸ Europa, het gebied waar christenen wonen.

⁹ Vertegenwoordiger.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

voerde en handel dreef in specerijen. Hij was ook de allereerste die zulke handelswaren naar Duitsland zond. Onwetend over de nieuwe reis van de Portugezen twijfelden de Duitsers vol verwondering of deze specerijen wel echt en niet vals waren. Zij waren immers gewend die goederen te bestellen bij de Venetianen.

Tezelfdertijd waren hier een aantal belangrijke huizen van Spanjaarden, met name van Diego de Haro, Diego van Sanian, Fernando de Bernuy, en Antonio de Vaglio. Rond het jaar 1516 zijn alle vreemde kooplieden die in Brugge woonden, behalve sommige Spanjaarden die daar bleven, hier komen wonen, de ene na de andere, tot schade van Brugge, en tot profijt van Antwerpen. De eersten waren de Gualterotti, daarna de Buonvisi, verder de Spinola, allemaal huizen met zeer belangrijke handel en bedrijvigheid.

Bijvoegsel

[Ook de Engelse Natie Avonturiers¹⁰ zijn gevolgd. Ze namen hier vaste residentie en dat was voordelig voor hun lakenhandel met Duitsland.]

Stadsuitbreiding

Ten derde is de stad niet zo lang geleden enorm gegroeid na de aanvallen van de Heer van Longueval en van Maarten van Rossem in het jaar 1542, die met groot krijgsgewoel dwars door het land trokken. De regering en het stadsbestuur waren zeer bezorgd dat de grote en vermaarde rijkdom van de stad aanleiding zou zijn om haar met geweld te overrompelen, te overvallen en te beroven, ook al ligt ze zeer ver van alle grenzen van de vijanden. Daarom besloten ze samen wijselijk om de stadsmuren en de vesten te vernieuwen en te verstevigen. Omwille van de schoonheid en vooral de sterkte en de bescherming van dergelijke vesting, kwam onnoemelijk veel volk van dit land en ook van andere landen hier wonen. Daarenboven had het voornoemde krijgsvolk veel huizen buiten de stad afgebrand. Dit was de oorzaak dat de Antwerpenaren ook de voorstad en veel andere woningen rondom de stad afbrandden. Later werd een wet gestemd die bepaalde dat tot 3500 voet buiten de Antwerpse stadsmuur geen huizen opgetrokken mochten worden. Bijgevolg trokken veel mensen van buitenaf naar de stad. Omdat de inwoners steeds talrijker en rijker werden, begon men overal in de stad te bouwen en te metsen. Men rekent dat er toen in Antwerpen meer dan drieduizend huizen gebouwd werden en

¹⁰ Company of Merchant Adventurers.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

meer dan duizend vanaf de grond heropgebouwd werden, groter en breder dan ooit. Deze derde vergroting heeft ervoor gezorgd dat de handel en de markten in Bergen-op-Zoom sterk afnamen, zoals we verder zullen uitleggen wanneer het over de stad Bergen-op-Zoom gaat. Zodoende is de stad Antwerpen binnen de kortste keren zo uitgegroeid, dat er geen rijkere of machtigere stad is langs deze kant van het gebergte¹¹, behalve Parijs. Antwerpen geeft in menig opzicht de hele Nederlanden groot aanzien, welvaart en kracht. Ze behoort zonder twijfel, op alle gebied, tot de voornaamste steden van Europa, ja, ze mag zelfs tot de allervoornaamste onder alle handelssteden ter wereld gerekend worden.

Antwerpen wordt gewoonlijk beschouwd als een maagd, want de inwoners verzekeren dat ze hun waarachtige Landsheer nooit weerspanning of afvallig zullen zijn, dat ze nooit geplunderd of beroofd geweest zijn, en dat haar maagdelijkheid nooit werd geschonden. Wij vinden ook niet dat zij haar blinkende zuiverheid door weerspanning tegenover haar eigen Landsheer besmet heeft. Maar we lezen wel dat er verschillende oproeren tegen het stadsbestuur geweest zijn. Dat was met name het geval in het jaar 1476, toen het gewone volk en voornamelijk het ambacht van de schippers en de bootslieden door verbolgenheid een oproer veroorzaakten. Ze trokken razend en gewapend naar het stadhuis. Daar namen ze verschillende heren gevangen en hielden hen met geweld vast in hun gildekamer om hen tot hervormingen te dwingen. Ze behandelden hun gevangenen zeer hardhandig. Sommigen werden gedood. Desondanks bleven ze protesteren dat ze dit niet gedaan hadden tot hinder of tot nadeel van zijne Majesteit de Landsheer, maar om voornoemde heren te straffen voor hun misbruiken en gebreken.

P 72

Gebeurtenissen in de eerste helft van de 16^e eeuw

In onze tijd (mijn voornemen is, zoals ik beloofd heb, te spreken over de stand van zaken tot het jaar 1560) zijn hier drie verschillende en belangrijke dingen gebeurd, die we kort zullen vertellen.

Het eerste was in het jaar 1542, toen de voornoemde Heer van Longueval en Maarten van Rossem onverwacht aankwamen met een vijandig leger en twee dagen lang voor

¹¹ De Alpen.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

de stad bleven liggen, tot grote bezorgdheid van de burchtheren; zoals we in onze commentaren voldoende verklaard hebben.

Het tweede was de blijde inkomst van prins Filips, tegenwoordig de Katholieke Koning, in de herfstmaand van het jaar 1549. Hij kwam hier om ingezworen te worden als toekomstige landsheer. De prins bracht even veel vreugde en troost als Longueval en Van Rossem droefheid en angst hadden gebracht. Dit is voorwaar een koninklijke intrede geweest, zo triomfantelijk dat er een heel boek voor nodig zou zijn om die goed en degelijk te vertellen. Cornelis Grapheus, hiervoor dikwijls vernoemd, secretaris van deze stad, heeft dit neergeschreven. Hij was de bedenker en bezieler van de vele triomfantelijke dingen en was de dichter van bijna alle verzen, deviezen en spreuken die op de triomfpoorten en op ander prachtige opstellingen stonden. Daarmee heeft hij veel eer behaald, net als de zeer geleerde Stefano Ambrosio Schiappalaria (om niemand het zijne te ontnemen), schepper van de wonderlijke triomfpoort van de Genuezen, deze met heerlijke opschriften en mooie gedichten heeft versierd. De voornoemde Grapheus heeft op zijn boek deze titel gezet: *Spectacula in susceptione Philippi Hispan. Principis*. Aan dit boek wil ik twee dingen toevoegen, die hij niet vermeld heeft, en eenvoudigweg op onze manier de eed van de prins weergeven.

Zo zeg ik ten eerste dat burgers en vreemdelingen alles samengeteld meer dan 130.000 kronen hebben uitgegeven aan deze intrede. Waaruit op te merken valt dat als Antwerpen alleen al zulke grote uitgaven deed, hoeveel dan het geheel gekost moet hebben, aangezien men overal zeer kostelijk te werk is gegaan.

Maar nu we de mooie kant hebben laten zien, kan ik toch niet zwijgen over de beroering en de tweedracht tussen de vreemde naties over hun plaats in de optocht. Eerst hebben de Italianen dikwijls onder elkaar scherp beraad gehouden om goede redenen te bepalen om voor alle andere naties te mogen opstappen. Maar toen ze beseften dat Italië niet één staatshoofd heeft voor het hele land, en dat vreemdelingen veel van hun steden besturen door onenigheid, hebben ze de zaak gelaten voor wat ze was. De Denen en de Oosterlingen zijn gezwicht voor de Duitsers. De Spanjaarden wilden met een nieuw voorstel vóór de Duitsers gaan, maar de keizer heeft dit tegen hun wil afgewezen. De Portugezen twistten met de Engelsen. Maar de keizer heeft na rijp overleg gevonnist in het voordeel van de Engelsen. Bijgevolg waren de Portugezen niet tevreden en wilden ze niet deelnemen aan de optocht van L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

de blijde intrede. Nochtans hadden ze grote onkosten gemaakt voor kledij en andere dingen. De Florentijnen protesteerden tegen de Genuezen omdat zij hen niet wilden laten voorgaan. Daarover wilde de Keizer geen vonnis vellen, maar om te vermijden dat ze zouden vechten, beval hij beide naties, die allebei rijkelijk uitgedost waren en bijna allemaal te paard, om thuis te blijven. Dit gebeurde ondanks het feit de koning van Frankrijk kort voordien een vonnis had geveld in het voordeel van de Florentijnen bij zijn blijde intrede te Lyon, naar de Roomse ordonnantie.

Ten derde zullen we het hier hebben over de eed tussen de Landsheer en die van de stad. Tussen het dorp van Berchem en Antwerpen aan de lazerij¹², 850 schreden van de Keizerspoort, staat dwars over de straat een grote, met ijzer beslagen draaiboom. Deze draaiboom, ook balie genoemd, dient op die plaats als grensmaal en uiterste merksteen van het heerlijk gebied van Antwerpen. Op dezelfde manier staan ook buiten de andere poorten van de stad zulke draaibomen. Hier stond een kapelletje met een triomfpoort die speciaal werd opgericht omdat de geestelijkheid en het stadsbestuur van Antwerpen hier de komst van de prins afwachtten. Hij werd er met grote ceremonie ontvangen. Toen de prins binnentrad in de kapel, zwoer hij bij alle Heiligen dat hij na zijn vaders dood de voogd van de Heilige Kerk en een fervent beschermer van het Heilige Roomse Rijk zou zijn. Na deze ceremonie vond zijn intrede plaats, zoals gezegd, met triomfantelijke pracht, met mooie houten schutsels en talloze brandende toortsen over de hele lengte van het traject, hoewel het midden overdag was. Maar hier te lande is dit gebruikelijk bij de ontvangst van grote landsheren. Het is echt mooi om te zien.

P 73

De volgende dag kwam de prins, zoals gepland, op het balkon van het stadhuis van de stad met uitzicht op de Grote Markt. In de aanwezigheid van de kanselier van Brabant, de Staten van Antwerpen en de hele bevolking, legde hij, naar gewoonte van de hertogen van Brabant, de volgende eed af op het Evangelieboek:

Wij Filips, door Gods genade prins van Spanje, van beide Siciliën, van Jeruzalem, etc. aartshertog van Oostenrijk, hertog van Bourgondië en van Brabant, graaf van Habsburg, van Vlaanderen, etc. zweren bij onze intrede en opvolging te behoeden en

¹² Leprozenhuis.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

in waarde te behouden, de redenen en rechten van de Heilige Kerk, en van de stad Antwerpen en van het markgraafschap van het Heilig Roomse Rijk, en al haar statuten en privileges, libellen, uitzonderingen of vrijheden, en al haar rechten en gewoonten, oude en nieuwe; alsook de privileges van onze blijde intrede, door ons aan de voornoemde Staten van Brabant verleend en toegestaan, zonder enige uitzondering en dat wij op geen enkele wijze daartegen zullen handelen of doen handelen, volledig noch gedeeltelijk; maar dat wij alles zullen doen wat een goed en wettig heer verschuldigd is aan zijn stad Antwerpen, het markgraafschap van het Heilige Rijk van Rome, en de goede onderdanen en inwoners ervan.

Zo helpe ons God en al Zijn Heiligen.

De magistraten van de stad zwoeren ook tot zijne Majesteit, als volgt:

Wij burgemeesters, schepenen, en de staat van Antwerpen, beloven en zweren de doorluchtige prins van Spanje, van beide Siciliën, van Jeruzalem, etc. aartshertog van Oostenrijk, hertog van Bourgondië en van Brabant, graaf van Habsburg, van Vlaanderen, etc. onze toekomstige heer, hier aanwezig als hertog van Brabant en van het markgraafschap van het Heilig Roomse Rijk, hem hulde te brengen en getrouw te zijn, en alles te doen wat goede en oprechte onderdanen verschuldigd zijn aan hun waarachtige en gerechtigde prins. Zo helpe ons God en al zijn Heiligen.

Het volk werd gevraagd of zij daarmee akkoord gingen en bekrachtigden dit door de rechterhand op te steken en met luide stem de eed te bekrachtigen volgens de gewoonten van dit land. Toen begonnen onmiddellijk de trompetten en andere welluidende instrumenten met veel vreugde hun klanken te verspreiden. De koninklijke herauten wierpen veel gouden en zilveren munten te grabbel op straat. Ze waren speciaal in grote aantallen geslagen en gemunt met een nieuw beslag en opdruk.

De derde opmerkelijke zaak is een droef spel geweest. Het gebeurde in de hooimaand¹³ van het jaar 1554 bij wijze van een oproer van sommige lieden van het gewone volk. De voornaamste en grondoorzaak van deze rellen was dat de bestuurders van de stad een wet hadden gemaakt dat men binnen de stad nergens anders bier mocht brouwen dan in de Nieuwstad. Ook hadden ze bepaalde bieren

¹³ Juli.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

verboden. Daarover was het gewone volk zeer ontstemd en maakte het veel protest. Daar kwam nog bij dat de keizer wilde dat de burgers in zijn dienst ten oorlog zouden trekken of in plaats daarvan een geldsom betalen. Daardoor groeide in de harten van het gewone volk elke dag meer verbittering tegen de heren. Dikwijls vlogen van de ene en de andere kant smadelijke en dreigende woorden, totdat uiteindelijk door een klein vonkje een groot vuur ontstoken werd. Het gebeurde op een dag dat veel ontevreden mensen bijeenkwamen op de Grote Markt aan het stadhuis en kloegen en twistten met de stadsknechten. Tot een van hen, gekscherend en spottend met sommige gewone lieden, zei: "Gij lieden hebt het voor het zeggen en de heren voor het doen, want nog deze avond komt er een hoop Spanjaarden naar de stad. Ze zullen jullie huisvrouwen beslapen terwijl jullie ten oorlog zijn." Die zotte woorden waren genoeg om een grote rel te ontketenen, want degenen die dit hoorden werden zeer kwaad en wilden die stadsdienaar aanvallen. Maar hij vluchtte het stadhuis in. Daardoor werd de menigte nog woedender en toen de hoop groter werd, wilden ze met geweld het stadhuis binnendringen. Dit zou gebeurd zijn als de dienaar niet ijlings de vlucht had genomen door een andere poort.

Door die rellen kwam heel de stad in rep en roer en onder de wapens. Hier zag men duidelijk het gezond verstand en de standvastigheid van veel deftige burgers. Toen ze zagen dat de heren van het stadsbestuur bijzonder gehaat waren, namen ze meteen bijna het volledige bewind van de stad op zich. Ze namen onmiddellijk alle noodzakelijke schikkingen zodat het gewone volk, dat van nature hangt naar het kwade, geen macht meer had. Onder andere hebben deze eerlijke burgers een zeer goed middel gevonden, dat aandacht en navolging verdient. Want in de oude noch in de nieuwe geschiedenis vinden we dit terug. Zodra de rellen in de stad begonnen, trok het gewone volk gewapend en ongewapend naar de Grote Markt. Die grote massa zou vele boze aanslagen beraamd hebben en de hele gemeenschap schade berokkend. Omdat ze dit vermoedden hebben deze moedige burgers, met een groot gezelschap en gewapend, zich niet naar de Grote Markt begeven maar ijlings de straten van hun kwartier ingenomen en beveiligd. Zo kon niemand er nog voorbij.

P 74

Ze bevalen het gewone volk, dat overal rondzwierf, met gepaste woorden maar ook met dreigementen om naar huis te gaan. Op die manier ontnamen ze de oproerkraaiers de mogelijkheid om samen te komen en de gelegenheid om kwaad te

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

berokkenen. Zo werd de oproer bedwongen. Om alle aanleidingen tot ergernis te voorkomen, werd snel een verdrag gesloten tussen de heren van het stadhuis en de bevolking waardoor de ordonnantie van het bier, die het volk mishagde, tenietgedaan werd. Daarnaast werden ook sommige andere wensen en verzuchtingen toegelaten en verleend.

Door de wijsheid van deze moedige mannen is dit grote vuur gelukkig geblust. De wapens werden neergelegd en iedereen keerde weer naar zijn werk en bezigheden terug. Maar kort hierna stuurde de keizer Lazarus Schwendi hierheen met een grote groep Duitse landsknechten, en even later volgden ook de landvoogdes en de andere heren van de kanselarij van Brabant. Ze wilden inlichtingen krijgen over deze rellen. Zelfs zijne keizerlijke majesteit, die er heel kwaad over was, zou persoonlijk gekomen zijn als hij niet belet en gekweld werd door het flocijn¹⁴. Toen alles naarstig onderzocht en uitgepluisd was, werden de onlusten toegeschreven aan een beperkt aantal personen van wie er drie of vier gestraft werden. Alles wat na de rellen ingewilligd en toegestaan werd, werd behendig tenietgedaan en het verdrag geschrapt, zodat alles terug zoals tevoren was.

Stadsbestuur

Nu gaan we kort bekijken hoe deze edele stad bestuurd wordt. Antwerpen heeft, als Markgraaf van het Heilig Roomse Rijk, veel grote privileges gekregen van haar heer en vorst de hertog van Brabant. Daardoor bestuurt zij als het ware zichzelf als een vrije stad, onverminderd het wettelijk recht en gezag van de landsheer. Naar mijn mening verschilt deze wijze van bewindvoeren weinig verschilt van de vorm en de wijze waarop de voortreffelijke filosoof en historicus Polybius de echte en gelukkige republiek omschrijft. Want hij wil dat er met drie machten samen geregeerd wordt: de monarchie, aristocratie en democratie; of de vorst het oppergezag, de adel hun autoriteit, en het gewone volk de macht en wapens.

Dit is de wijze bedachtzaamheid die de republiek der Lacedemonië¹⁵ eeuwenlang heeft doen standhouden. Met hetzelfde principe is de stad Antwerpen al lange tijd voorspoedig geweest en zal ze verder voorspoedig blijven, indien God het wil: het principe van de landsheer en het bewind van de adeldom met toestemming en macht van het gewone volk.

¹⁴ Jicht.

¹⁵ Sparta.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Het stadsbestuur bestaat uit drie leden. Het eerste lid mag in de ware zin de nieuwe wet genoemd worden. Deze hoogste magistratuur omvat de burgemeesters, schepenen, schatbewaarders en ontvangers. Het tweede lid is de 'oude heerschappij' en bestaat uit al diegenen die vroeger burgemeester of schepen zijn geweest, en die nu in de kleine magistratuur¹⁶ dienen. Het derde lid is de burgerij of poorters en bestaat uit zesentwintig kapiteins van de burgers uit de dertien wijken van de stad, met aan het hoofd vier edellieden, hoofdmannen genoemd. Het vierde is de dekenij, die vierenvijftig dekens omvat van de zevenentwintig ambachten van Antwerpen. Deze vier leden maken het corpus, lichaam en de staat van de stad¹⁷. Sommigen beweren dat er maar drie leden zijn, waarbij ze het tweede en derde voor één aanzien. Dit is een zeer oud geschil dat tot op heden niet opgelost is. Men gaat er echter praktisch mee om alsof het vier leden waren.

Hoogste magistratuur

Voor we verdergaan, bekijken we hoe ze verkozen worden en wat hun ambt inhoudt. De hoogste magistratuur of raad wordt ieder jaar, naar gewoonte, verkozen in mei, hoewel de privileges bepalen dat het in de slachmaand op Sint-Andries moet gebeuren. Het gaat als volgt in zijn werk. De bestuurders van de stad die er aanwezig zijn, noemen negen patriciërs die zij waardig om achten tot deze raad verkozen te worden. De hoofdmannen van de dertien wijken van de stad noemen negen andere personen. Samen achttien personen; daarbij komen nog eens achttien personen gekozen uit de oude wet. De buitenburgemeester wordt hier niet onder begrepen, zodat er in het geheel zesendertig edelen zijn om de nieuwe wet van de stad te worden. Hun namen worden naar het hof gezonden, waar de verkiezing moet gebeuren. Nadat de landsheer of zijn stadhouder met zijn raad de kandidatuur van deze mannen onderzocht heeft en na overleg, kiest hij daaruit. Hij mag niet meer dan de helft van de voorgaande leden van de wet veranderen. Evenmin mogen twee broers of neven aangeduid worden. De afkondiging gebeurt als volgt. Hij stuurt twee commissarissen naar de stad. Dit moeten ridders van het Gulden Vlies zijn of ten minste baanderheren¹⁸ van Brabant, samen met de Kanselier van Brabant.

P 75

¹⁶ De oude wet.

¹⁷ De 'Brede Raad'.

¹⁸ Heren die het recht hadden onder eigen banier ten oorlog te trekken.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Wanneer deze commissarissen in Antwerpen aankomen, laten ze de raad samenroepen volgens een bepaalde ceremonie en verklaren ze daar terstond wie de nieuwe bestuurders en schepenen van dat jaar zullen zijn. Zoals hiervoor werd gezegd bevestigen ze hiermee de helft van de leden van het voorgaande jaar. De nieuwe wet heeft het privilege en de volle macht om de burgemeesters te kiezen. Maar aangezien de landsheer gewoonlijk twee personen van zijn keuze aanbeveelt, volgen ze hem daarin als zij het behoorlijk vinden. De voornoemde heren van de nieuwe wet volgen alle betamelikheden om de binnenburgemeester te kiezen uit hun groep, en de buitenburgemeester uit de groep van de leden van de wet van het vorige jaar. Op die manier wordt de hoogste magistraat of raad gekozen en samengesteld: bestaande uit twee burgemeesters en achttien schepenen, waaronder de binnenburgemeester, die ook schepen is, want zo worden tegenwoordig de leden van de nieuwe wet genoemd. In het jaar '60 waren dit: ten eerste ridder Jan van Schoonhoven, buitenburgemeester; ridder Niclaes Rockox, binnenburgemeester; Jan Geeraerds van den Werve, Constant van Halmale; Hendrick van Berchem, Niclaes Rockox voornoemd; Antoon van Stralen; Jan Hendricks van den Werve; Jacob van der Heyden; Jan Wolfaert en Coenraedt van Vaglio, allemaal ridders; Jacob Houtappel; Hendrick van Etten; Jan van Halen; Simon l'Hermite; Reynier van Ursel; Jan vander Heyden, Jan vander Meeren; Pauwels Schuermans, en Jan de Herdt, schepenen.

'Burgemeester' is een Duits woord dat betekent 'meester of hoofd van de burgers'. In het Latijn eigenlijk *consul* genaamd, ondanks het feit dat sommigen anders praten of beuzelen. 'Schepenen' is naar mijn mening een oud Frans woord, ondanks de uitleg en verklaring die ik elders heb gelezen. De oudste vermelding die ik van die naam heb gevonden is bij Sabellico. Die schrijft dat Karel de Grote in Friesland enkele heimelijke rechters aanstelde, die inzake religie haastig en zonder vorm van proces de ketters executeerden. Deze werden schepenen genoemd. Ook vond ik in de kronieken van Frankrijk dat koning Filips II, Augustus genoemd, zeven mannen als bestuurders benoemde in Parijs toen hij in het jaar 1189 op kruisvaart naar Jerusalem trok, en dat hij die schepenen noemde. Zo worden tot op de dag van vandaag in Parijs en in veel meer ander Franse steden de leden van de raad genoemd; deze mogen in het Latijn *senatores* genoemd worden.

De voornaamste en hoogwaardigste burgemeester wordt 'buitenburgemeester' genoemd, want zijn ambt bestaat er voornamelijk in te reizen en met het hof en de L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Staten van het land de belangrijke zaken te behandelen. De andere wordt de 'binnenburgemeester' genoemd aangezien zijn ambt zich binnen de stad afspeelt. Hij moet in het bijzonder zorg dragen voor het bestuur van de stad en tevens de burgers en de vreemdelingen horen. Zoals hierna zal blijken, heeft deze magistraat zeer grote macht op het vlak van justitie en rechtspraak. In de magistraat zetelen twee vertegenwoordigers van de vorst. De ene voor strafzaken, de andere voor burgerlijke zaken. Deze ambten worden door de landsheer levenslang toegekend en overtreffen alle andere magistraten in waardigheid.

De vorstelijke ambtenaar voor strafzaken, die het hoogst geëerd en geacht is, wordt eigenlijk 'schout' genoemd. In die hoedanigheid heeft hij ook macht in bepaalde dorpen die het markgraafschap van Ryen uitmaken en die toebehoren aan het markgraafschap van het Heilige Rijk. Daarom heeft hij ook de titel van markgraaf van Ryen, en heet ook gewoonlijk markgraaf, in het Frans *marquis*. Dit tot onderscheid met zijn stadhouder, die gewoonlijk schout genoemd wordt, en door Erasmus in het Latijn *quaestor arricidii*. Naast die stadhouder¹⁹ heeft de Markgraaf nog veel andere dienaars, die ook allemaal door de vorst erkend en beëdigd zijn. Hun ambt is om booswichten te vangen, justitie en recht te vragen aan de stadsmagistraat en verder de uitgesproken straffen en vonnissen te doen uitvoeren. Dat wordt hierna breedvoerig behandeld.

De ambtenaar die zich bezighoudt met burgerlijke zaken wordt 'amman' genoemd. Hij houdt op bepaalde plaatsen en dagen zittingen waar burgerlijke zaken beslist worden. Zijn ambt bestaat erin de magistraat aan te sporen en aan te manen om recht te spreken en vonnissen te vellen op kosten van de afgewezenen. Hij moet ook de straffen of vonnissen uitvoeren.

De hoogste magistraat heeft veel belangrijke ambtenaren, maar wij zullen hier enkel de voornaamste bespreken. Hij heeft ten eersten twee schatbewaarders of penningmeesters en een ontvanger. Ze worden op de volgende wijze, met toestemming van het volk, voor drie jaar verkozen. De leden van de nieuwe wet van de stad die op dat ogenblik verkozen zijn, kiezen drie patriciërs onder de leden van de oude wet. Hun namen worden schriftelijk overgemaakt aan de dekens van de ambachten, die samen diegene van deze drie die de meeste voorkeurstemmen heeft, verkiezen tot hoofdschatbewaarder.

¹⁹ Onderschout.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

In de verkiezing van de tweede schatbewaarder kiezen de voornoemde dekens drie van de belangrijkste burgers van de stad en geven hun namen door aan de magistraat. Zij kiezen een van hen tot tweede schatbewaarder. Zo gaat het ook bij het benoemen van de ontvanger. De dekens kiezen drie van de degelijkste burgers van hun ambachten en geven hun namen door aan de magistraat, die een van hen tot ontvanger kiest. Zo worden deze drie ambten gekozen en aangesteld. De taak van de schatbewaarders is, met medeweten van de burgemeesters en schepenen, de financiën van de stad te beschermen en te beheren, de inkomsten te doen innen en de schulden te doen betalen. Deze ambten worden momenteel bekleed door ridder Dirk van de Werve en Gheeraard Gramaye. De ontvanger is bij wijze van spreken een kassier. Hij betaalt en ontvangt volgens de opdrachten en bevelen van de schatbewaarders. Hij mag evenwel gewone dingen zelf beslissen en betalen. Bovendien houdt hij de boeken en rekeningen bij. De huidige ontvanger is Christoffel Pruynen.

Er zijn ook twee pensionarissen; dit is een Latijns woord dat afgeleid is van het pensioen of salaris dat ze ontvangen. De pensionarissen zijn gewoonlijk doctor of licentiaat en bekwaam en ervaren in het bestuur. Ze moeten de magistraat bijstaan en raad geven. Als zich een moeilijke zaak voordoet, mogen ze adviezen van anderen inwinnen en hun raadgeving aan de magistraat toelichten. Kort gezegd hebben zij bijna hetzelfde ambt als diegenen die in de rechten *syndici* genoemd worden. Want zij beijveren zich voor de zaken van de stad, en als het nodig is voeren ze het woord, zowel binnen als buiten de stad.

Wanneer de buitenburgemeester belangrijke zaken gaat bespreken met het hof en met de Staten van het land, neemt hij altijd een pensionaris mee als raadgever, om te notuleren en het woord te voeren. Tegenwoordig zijn dat doctor Jan Gillis en Jacob van Wesembeke.

Dan hebben we vier griffiers. De naam schijnt te komen van het Griekse woord *γράφειν*, dat 'schrijven' betekent. Want hun voornaamste taak is alle straffen of vonnissen en andere akten of rechtshandelingen van de burgerlijke rechten, te schrijven en te ondertekenen, de aanspraken en weerleggingen van twistende partijen

in de openbare registers te noteren, de procesakten te bewaren, en de rekwesten²⁰ en andere zaken in het oog te houden. Dit zijn nu Cornelis Dijck, Joachim Polites, Adriaan Dijck, en Willem Martiny.

Bij afwezigheid van de pensionarissen wordt hun taak uitgeoefend door vier secretarissen. Zij beheren het kleine stadszegel, maken de contracten en de verkoopakten, bepalen de voorwaarden en dergelijke zaken. Ze ondertekenen ook de akten van strafrechtelijke zaken. Tegenwoordig zijn dat Alexander Grapheus, Jan van Halle, doctor Jan van Asseliers en Hendrick Moy. Dit zijn de voornaamste ambtenaren. Er zijn ook nog examinatoren, schrijvers, en verschillende andere lagere bedienden zoals de lange roede, de vier korte roeden, boden en veel andere, die we voor de bondigheid niet verder bespreken.

Kleine magistraat

De hoogste magistraat van de stad kiest daarna ieder jaar zelf de mindere raad²¹, zonder inspraak van de commissarissen van het hof. Daarvoor kiest hij eerst twaalf geschikte en bekwame raads mannen uit de dekens van de ambachten van de stad. Maar niet alle zevenentwintig ambachten hebben die waardigheid, want sommige zijn van zeer bescheiden staat, zoals de arbeiders, dragers en andere soortgelijke beroepen. Enkele ambachten komen om de drie jaar in aanmerking, andere elke twee jaar, naargelang de belangrijkheid van het ambacht. Maar de schippers, de meerseniërs en de hoveniers, als oudste en voornaamste, hebben doorgaans ieder jaar een raadsman van het ambacht. Die raads mannen zetelen iedere maandag samen met de schepenen van de stad²² om verzoeken van supplianten²³ te behandelen en te verhoren, net zoals andere zaken die betrekking hebben op het stedelijk bestuur en de samenleving, en die dag voorkomen. Ze geven in alle gevallen vrijelijk hun mening. Als zij ook maar enig kwaad gerucht of iets anders vernemen over de gemeenschappelijke welvaart, moeten ze de raad waarschuwen. Wat ze zeer vlijtig doen. Maar in gewichtige zaken wordt de grote of Brede Raad bijeengeroepen, zoals we hierna zullen zien.

²⁰ Verzoekschriften.

²¹ Vertegenwoordigers van de ambachten in de Maandagse Raad.

²² De Maandagse Raad.

²³ Verzoekers.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Dezelfde magistraat verkiest ook de raad van de Lakenhalle. Dit zijn: twee gildedekens als hoofden, twee wardijns²⁴, en acht oudermans van wie twee oud-schepenen. Voorts een griffier en andere ambtenaren. Zij behandelen alle twisten en zaken die ook maar enigszins betrekking hebben op wol, zoals laken, kamelotten²⁵, sargien²⁶, tapisserie²⁷, alluin²⁸, wede²⁹, meekrap³⁰ en dergelijke. Maar het beroep wordt behandeld door de hoogste magistraat. Nu zetelen in de raad van de Lakenhalle: voor de dekens Lancelot van Ursel, Jacob van Berchem; en voor de wardijns Marc Schoyte en Dominicus de Herdt; schepenen Cornelis de Wijze, Willem Schoyte, Gommaar van Halmale, Peeter van Liere, Jan van der Noot, Jan de Pape, Gillis van Martselaar en Niclaas de Voocht.

P 77

Ook kiest de eerder vermelde magistraat twee keurmeesters, die in het Latijn mogen genoemd worden *aediles curules*. Zij moeten oud-schepen zijn. Een derde wordt aangeduid door de vorst. Hij moet in het bijzonder zorg dragen voor de handel in levensmiddelen en eetwaren en erop toezien dat het brood met het juiste gewicht, wijn en bier met een correcte prijs, en vlees en ander etenswaren vers en eerlijk verkocht worden. Op zaterdag, de voornaamste marktdag, bepaalt de keurmeester het gewicht van het brood van de hele week. Hij houdt daarbij rekening met de prijs van het graan en het koren op die dag. Wanneer hij bij controle in de bakkerijen gebreken of bedrog vaststelt, legt hij boetes en straffen op. Wanneer hij nadien terug op het stadhuis komt, vermeldt hij in een daartoe bestemd boek de prijs van graan en andere dingen. Op die manier kunnen de prijzen vergeleken worden met die van voorgaande jaren, om later beter en met meer inzicht te kunnen handelen. Maar behalve op gewoon brood, wijn en bier wordt er geen prijs gezet op vlees of andere eetwaren. Dit is zonder twijfel een groot misbruik, want hoewel alles hier overvloedig aanwezig is, is alles toch duur. Waarvoor ze zich verschuilen achter het grote aantal vreemdelingen.

²⁴ Opzichters, keurmeesters.

²⁵ Stof van kamelenhaar.

²⁶ Wollen stof, deken.

²⁷ Tapijtwerk.

²⁸ Beitsmiddel om textiel te verven en leer te looien.

²⁹ Plantaardige blauwe kleurstof.

³⁰ Plantaardige rode kleurstof.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Bovendien kiest de magistraat vier rechters voor zaken met betrekking tot weeskinderen. Twee van hen moeten oud-schepen zijn. Zij worden weesmeesters genoemd en hebben de volledige voogdij en bescherming van de wezen. Hij verkiest ook ieder jaar vier rechters en een griffier om onrecht als belediging, mishandeling, schade, smaad en vijandschap te beslechten; ze worden dan ook 'peismakers' genoemd.

Ook kiest hij ieder jaar twee aalmoezeniers, om afwisseling te brengen in het viertal dat dit ambt bekleedt. Het zijn welstellende en rijke burgers van de stad die dagelijks, en voornamelijk op hoogdagen, naarstig en gewillig de aalmoezen ophalen in de kerken en overal, en al wat hen verder om Gods wil wordt gegeven (dit bedraagt meer dan 30.000 dukaten per jaar). Ze delen dit uit aan de armen mensen, de gasthuizen, godshuizen en andere plaatsen van de stad volgens hun gewone regels, hun geweten en goeddunken. Zij doen werkelijk heilige werken van barmhartigheid. Ze schieten dikwijls een grote som geld bij van hun eigen bezit om de nood te lenigen. Door die voorziening en hetgeen veel godvruchtige mensen op hun sterfbed bij testament overmaken en ook door bepaalde opbrengsten, kunnen de arme mensen in die mate voorzien worden dat men hen verbiedt om langs de straten te lopen bedelen en het volk te kwellen, behalve op bepaalde feestdagen en uren. Deze aalmoezeniers staan bovendien in voor de opvoeding tot een bepaalde leeftijd van ongeveer twee- of drieduizend arme kinderen, en andere onschuldigen die hen zijn toevertrouwd. Zij laten hen, zowel jongens als meisjes, verschillende oefeningen en ambachten leren om hen zo mettertijd als deugdelijke, fatsoenlijke en eerlijke mensen uit te besteden.

Wijken en wijkmeesters

De magistraat kiest ook voor de volgende twee jaar twee kapiteins uit elke wijk van de stad, 'wijkmeesters' genoemd. Aangezien er dertien wijken zijn, komt het getal van de wijkmeesters op zesentwintig. Daarboven benoemt de Raad nog vier patriciërs van de stad, genoemd 'hoofdmannen', als oppersten en beschermers. Zij moeten de wijkmeesters behulpzaam zijn en bijstaan in tijden van nood. Ze voeren ook het woord voor de wijkmeesters in de raad en doen nog andere diensten. Deze taak komt in veel opzichten overeen met de autoriteit van de oude *tribuni plebs* te Rome. (Voor zover het geoorloofd is het grote met het kleine te vergelijken.). Naast de twee voornoemde hoofdmannen heeft elke wijk nog twee andere patriciërs als oversten, die in alle belangrijke gebeurtenissen de wijkmeesters hulp en bijstand verlenen. Op die

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

manier maken deze zesentwintig kapiteins met hun oversten het derde lid uit van het bestuur van de stad. Maar hoewel elk van deze kapiteins gekozen wordt voor twee jaar, gaat men toch zo te werk dat ieder jaar de helft veranderd wordt. Wanneer hun tijd eropzit, moeten er dertien van de zesentwintig wijkmeesters (voor elke wijk een) die al twee jaar gediend hebben, schriftelijk een aantal mannen uit hun kwartier voorstellen aan de voornoemde opperste magistraat die voor dit ambt bekwaam en geschikt zouden zijn. De magistraat kiest er op eigen autoriteit dertien uit voor de komende twee jaar. Dit wordt jaarlijks zo gedaan, opdat de oudere wijkmeesters de nieuwe het ambt zouden aanleren. De taak van deze zesentwintig kapiteins met hun hoofdmannen bestaat erin om te weten hoeveel weerbare mannen er zijn in hun kwartier en ze te verzamelen in noodgevallen. De burgers van de wijken zijn verplicht zich op hun verzoek te bewapenen en hen te allen tijde, dag of nacht, te volgen met hun banieren en vendels wanneer het hen bevolen wordt. Het is een zeer voornaam ambt en, zoals gezegd, het derde lid van het bestuur van Antwerpen. Elk van deze kapiteins voert het bevel over zijn honderdmannen en de honderdmannen over hun tiendemannen en andere rotmeesters, met zeer goede en wel onderhouden tucht.

Dekens van de ambachten

De hoogste magistraat stelt ook ieder jaar de vierenvijftig dekens van de zevenentwintig ambachten van de stad aan. Zij vormen het vierde en laatste lid is van het stadsbestuur. Ze worden als volgt verkozen: de leden van elk ambacht vergaderen en kiezen onder elkaar zes van de voornaamste en bekwaamste uit hun leden. Die geven ze schriftelijk door aan de magistraat, die er naar believen twee kiest uit elk ambacht. Degenen die zo verkozen worden, zijn voor een jaar deken en hoofd van dat ambacht. Op hun beurt kiezen deze nog twee andere onder de voornaamsten van het ambacht, tot hulp en bijstand van de verkozen deken. Zij hebben dezelfde taken als de dekens en leggen ook in handen van de burgemeesters de eed af van trouw en dienstbaarheid.

P 78

De taak van deze dekens en hun helpers is om deel te nemen aan de vergaderingen van de Brede Raad op het Stadhuis en samen met de andere leden te beraadslagen. Ze moeten toezien dat wie zich kandidaat stelt voor het ambacht, bekwaamheidsproeven aflegt en oprecht is. Zij moeten eendracht onder de leden nastreven, kennis hebben van uitgaven en inkomsten, minnelijke schikkingen kunnen

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

maken en verstandig bescherming bieden tegen allerlei geweld. Tegenwoordig zijn er zevenentwintig ambachten. Onder elk ambacht worden veel verschillende ambachtslieden begrepen. Het oudste ambacht, dat voor alle andere gaat, is het ambacht van de schippers. Zij bezitten het merendeel van de schepen die men gewoonlijk voor de stad ziet liggen, altijd klaar en toegerust, niet alleen om hier en daar binnenslands of naar Engeland te varen, maar ook naar alle andere landen. Het rijkste is het ambacht van de meerseniers. Het omvat alle kooplieden, kunstenaars, en ambachtslieden die gouden, zilveren en zijden laken, wollen laken en ander doek uitsnijden, en allerlei zaken volgens de maten en gewichten van de kleine waag verkopen.

De hoofden van de ambachten moeten, in aanwezigheid van twee schepenen en een secretaris, verantwoording afleggen voor hun bestuur. In het geval dat iemand van dit ambacht over de dekens klaagt of er iets onbetamelijk gebeurt, zien de schepenen erop toe en beslissen in het geschil. Maar als ze niet kunnen of willen beslissen, wordt het voor de raad van de stad gebracht die terstond een beslissing neemt. Het zijn de voornaamste magistraten en officieren van de stad, die de opperste magistraat uitmaken. Er worden nog sommige andere, mindere en kleinere posten door hem gegeven, maar daarover zal ik het hier niet hebben.

Bovendien worden hier (onder veel andere) zeven van de oudste en voornaamste gezworen medicijnmeesters van de stad aangesteld. De twee laatst aangestelden moeten twee- of driemaal per week naar de gasthuizen gaan om de zieken te bezoeken en te verzorgen met inzet en christelijke liefde. Tegenwoordig zijn dit Seger Cobleger, Cornelis Spierinck, Jan Gorop van Beke³¹, Lambert Wouters van Riethuizen, Geeraard van Berghen, Lambrecht van Tuilt, en Peeter Caoule. Er zijn ook zeven gezworen chirurgijns in dienst van de stad die ook verplicht zijn om op bepaalde dagen naar de gasthuizen te gaan en met hun bijstand de zieke mensen te verplegen.

Daarenboven heeft de stad meters, landmeters, timmerlieden, metsers, slotenmakers en andere bekwame en getrouwe werklieden, en zelfs ervaren beëdigde en betaalde vroedvrouwen, om wanneer nodig bekwaam en snel op te treden.

³¹ Goropius Becanus.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Bovendien heeft de stad zes gezelschappen of broederschappen die men hier de 'gewapende gilden' noemt. Zij tellen elk volgens de laatste gegevens tweehonderd mannen. De gildedekens kiezen en ontbieden de burgers die zij goeddunken, en dit met zo'n autoriteit dat men zonder wettelijke redenen niet mag weigeren. Van deze zes gilden zijn er twee van de voetboog, de ene van de oude en de andere van de nieuwe; twee van de handboog, een van de kolveniers en de zesde van de schermers. Maar de voornaamste is die van de oude voetboog. De leden hebben hun hertogen gediend als lijfwachten en boogschutters (zowel hier in Antwerpen als elders in Brabant) toen zij nog niet heersten over andere grondgebieden en weinig macht hadden. Toen de hertog van Antwerpen naar Brussel wou reizen vergezelden ze hem tot de dichtstbij gelegen stad, namelijk Mechelen; en de gilde van Mechelen vergezelde hem voort tot in Brussel. Voor deze diensten hebben ze van hun vorst veel voordelen en privileges verkregen. Als vandaag hetzelfde van hen gevraagd werd, zouden ze het doen. Elk van deze voornoemde gilden kiest zelf twee dekens. Ze hebben daarenboven als beschermheer een edelman van de stad die zij 'hoofdman' noemen. Lanceloot van Ursel is hoofdman van de kolveniers en Hendrik van Berchem van de schermers. Beiden behouden levenslang het hoofdmanschap. De twee gilden van de oude en de nieuwe voetboog hebben als hoofdman de buitenburgemeester en de andere twee de binnenburgemeester.

P 79

Koningschieten en schuttershoven

Elke gilde kiest ieder jaar een koning uit hun gezelschap. Die wordt het hoofd van de gilde en is degene die in het openbaar op een bepaalde dag de houten papegaai op een hoge staak kan afschieten met de voetboog, handboog of buks. Van de andere gilden is diegene koning die met het wapen op de gestelde dag in het openbaar de beste proef aflegt. Wanneer de koning aangesteld is, houden zij grote maaltijden en banketten, merendeels op kosten van de gilde of het broederschap, die sinds lang bepaalde inkomsten van goederen en renten heeft. Het koningschieten begint op de eerste zondag na Sint-Jansmis en gaat door van zondag tot zondag, totdat het gedaan is, wat een hele tijd kan duren. Voorts oefenen zij op feestdagen in grote hoven door de stad die daarvoor bestemd zijn, 'schuttershoven' genoemd. Met de wapens van hun keuze spelen ze om ereprijzen en dergelijke en genieten er samen van. Hun voornaamste taak is om de wacht te houden aan de vesten, poorten, en

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

andere te verdedigen plaatsen van de stad, telkens wanneer er buiten enig gerucht van vijandigheid is of binnen enig kwaad wordt vermoed van mouterij, oploop, of andere ongeregeldeheid. Alle gildebreeders zijn geboren burgers, en ook sommige welgestelde vreemdelingen. Maar niemand mag gildebreder worden, tenzij hij tussen twintig en zestig jaar oud is en vrij van smet, laster of schande.

Verder zijn hier in Antwerpen nog de gilden of broederschappen van de Besnijdenis, van de Onze-Lieve-Vrouwkapel, van het Heilig Kruis, en vele andere.

Rederijkers en kunstenaars

Antwerpen heeft ook nog drie rederijkerskamers, namelijk de Violieren, de Goudbloem en de Olijftak. Bij bepaalde gelegenheden ontvangen ze het volk in hun openbaar toegankelijk lokaal om hen te onderhouden en op te vrolijken met komedies, tragedies en andere verhalen, met vermakelijke, rustige en stichtende blijspelen, gedichten en refreinen naar het voorbeeld van de Grieken en Romeinen. Daar kan men veel goede en nuttige dingen zien en leren. De voornaamste en oudste van deze drie gilden is de Violieren, waarin vooral de schilders vertegenwoordigd zijn. In al hun werken getuigen ze van scherpzinnigheid en verstand. De kunst van het schilderen is een belangrijke zaak tot profijt en eer. En dit niet alleen in Antwerpen en Mechelen, waar het een ambacht van zeer groot belang is, maar in heel de Nederlanden.

Het lijkt me passend om er hier enkele personen te vernoemen die in deze landen de kunst het meest hebben verbreid. Sommigen zijn nog in leven en sommigen niet meer.

Ten eerste zijn er in deze contreien meer schilders van allerlei slag en kunst, dan in veel andere provincies. Niet alleen is het aantal werken groot, zo ook zijn en waren er zeer grote meesters in de kunst en de uitvindingen. De voornaamste en de vermaardste, vóór onze tijd gestorven, was Jan van Eyck, die (zoals Georgius Vasarius Aretinus in zijn boek van de excellente schilders vertelt) omtrent het jaar 1410 de olieverf uitgevonden heeft, wat zeer belangrijk was. Want de verf bewaart bijna tot in de eeuwigheid. Dit was niet gekend vóór Jan van Eyck. Hij verzond zijn schilderijen naar Italië, naar de grote koning Alfonso van Napels, naar de hertog van Urbino en naar andere prinses en vorsten die zijn werk zeer waardeerden. Ook Lorenzo de Medici kreeg er zijn deel van. Men vindt van Eycks werken hier onder andere te Gent in Sint-Baafs: een zeer mooi tafereel van de triomf van het Lam Gods, hoewel sommigen dat onterecht Adam en Eva noemen. Het is naar waarheid een zo

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

wonderbaarlijk werk dat koning Filips het heel graag wilde hebben, maar het zich niet veroorloofde het daar weg te nemen. Uiteindelijk heeft hij het laten kopiëren en naar Spanje sturen door de uitstekende meester Michiel Coxcie, die er wel twee jaar aan gewerkt heeft. Eens het werk kundig afgewerkt was, heeft Coxcie tweeduizend dukaten van de koning ontvangen voor het maken ervan, volgens de beoordeling van vier meesters in de kunst, boven alle onderhoudskosten en kosten van verf en andere dingen. Maar omdat hij daarmee niet tevreden was, heeft de koning daarboven nog zijn mildheid getoond. Ook is er in de Sint-Donaaskerk in Brugge een zeer mooi schilderij van dezelfde meester met een voorstelling van Onze-Lieve-Vrouw en van andere heiligen. Ook in Ieper bevindt zich een zeer mooi schilderij. De voornoemde Jan van Eyck woonde meestal in de beroemde stad Brugge, waar hij in grote eer gestorven is. Zijn broer Huibrecht, die bij hem woonde, volgde hem in dezelfde kunst en schilderde mee aan dezelfde werken. Na Jan en Huibrecht volgde in deugd en vermaardheid Rogier van der Weyden van Brussel. Hij maakte vier knappe schilderijen over de geschiedenis van de justitie. Deze hangen in het stadhuis van Brussel als voorbeeld voor de rechtspraak in de kamer waar men over deze zaken beraadslaagt. Na Rogier kwam zijn leerjongen Hausse³², die voor de Portinari een kostbaar vierkantig schilderij heeft gemaakt. Het is nu in het bezit van de hertog van Florence. Hij maakte een mooi schilderij voor de Villa Medicea di Careggi. Vervolgens komen Lodewijk van Leuven, Petrus Christus, Maarten van Holland en Justus van Gent, die het prachtige schilderij van de communie van de apostelen maakte voor de hertog van Urbino. Na hem kwam Hugo van Antwerpen, die het zeer mooie werk heeft geschilderd dat in Santa Maria Nuova in Florence hangt. Hierbij zullen wij veel andere overledenen, die zeer vermaard en bijzonder zijn geweest, allemaal samen bespreken.

P 80

Ten eerste Dirk Bouts van Leuven, een zeer groot kunstenaar; Quinten Metsys van Leuven, uitstekend grootmeester in het schilderen van figuren, van wie onder andere het prachtige werk van Onze Heer in de Onze-Lieve-Vrouwekerk hier in Antwerpen. Joos van Cleve was burger van Antwerpen, zeer bekwaam in kleuren en uitmuntend in de natuurlijke weergave van portretten. Hij was zo goed dat koning Frans I van Frankrijk hem als hofschilder in dienst nam, waar hij de koning, de koningin en de andere prinsen met veel lof en voor een hoog loon geportretteerd heeft. Jeronimus

³² Mogelijk Hans Memling.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

Bosch van 's-Hertogenbosch was een zeer vermaard en wonderlijk bedenker van vreemde drollen en zonderlinge grillige figuren. Verder was er Bernard van Orley uit Brussel, Jan de Beer, Mathijs de Cock van Antwerpen, Jan van Hemiksem geboren bij Antwerpen; Simon Bening, zeer groot meester in de miniatuurkunst evenals Geeraard, en Lancelot Blondeel, die wonderbaar was in het natuurlijk weergeven van hevig vuur zoals de brand van Troje en dergelijke, alle drie geboren te Brugge. Jan Gossart van Maubeuge beoefende als eerste de kunst van het schilderen van historische en poëtische werken met naakte figuren, wat hij uit Italië heeft ingevoerd. Hij maakte onder andere ook zeer mooie werken voor de grote abdij van Middelburg in Zeeland. Jan Cornelis van Amsterdam, een voortreffelijke schilder en geleerd man. Lambrecht van Amsterdam.

Bijvoegsel

[In Haarlem in het Prinsenhof, vroeger een Jakobijnenklooster, wordt een werk van hem gekoesterd. Het gaat om een afbeelding van de ridders van Jeruzalem, onder wie hij zichzelf heeft afgebeeld.]

Jan van Scorel, kanunnik in Utrecht, was een vaardig meester in het weergeven van architectuur en in het schilderen, en heeft uit Italië veel nieuwe uitvindingen en schildertechnieken gebracht; Simon Marmion van Valenciennes, een zeer uitstekend schilder en geleerd man; Joachim Patinir van Bouvignes; Herri met de Bles van Dinant; Jehan Bellegambe van Douai; Dierick van Haarlem.

Bijvoegsel

[Van hem kennen we het prachtige altaarstuk dat vroeger bij de Regulieren stond, en dat gaat over het leven van Sint-Bavo, vroeger patroon van Gent en van Haarlem, daarnaast het heerlijke landschapsschilderij met de omgeving van Haarlem waarop het Regulierenconvent, het Huis ter Kleef, Aerdenhout, en de holle boom (die daar vroeger vermaard was), en ook de noordzijde van het grote kerkhof van Haarlem. Dit werk van grote waarde is in handen van een liefhebber. De werken van Frans Mostaert worden bij de nabestaanden en bij de Sint-Jansheren nog heerlijk vertoond.]

Frans Mostaert, ook van Haarlem, was zeer bekwaam in het schilderen van landschappen met olieverf. Pieter Coecke van Aelst was bekwaam als schilder en ontwerper van tapijt- en legwerk en wordt geprezen voor het overbrengen van het meesterwerk van de technieken van de architectuur uit Italië. Hij heeft bovendien de L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

uitnemende werken van Sebastiaan Serlio van Bologna in het Nederlands vertaald tot groot nut en voordeel van dit land. Jan van Kalkar, die in Italië gestorven is, Karel van Ieper, Maarten van Zierikzee en Lucas Horenbout van Gent, zeer vaardig in het schilderen, voornamelijk in het verluchten van handschriften.

Verder zijn hier veel uitmuntende en zeer vaardige vrouwelijke schilders geweest van wie we er slechts drie zullen noemen. De een Susanna, de zus van Lucas Horenbout, zo begaafd in het schilderen, voornamelijk in klein werk en miniaturen. Koning Hendrik VIII van Engeland overlaadde haar met giften en geschenken om haar bij hem naar Engeland te halen, waar zij lange tijd in grote gunst en gratie van het Hof leefde, en rijk en geëerd stierf. De tweede Clara Keysers, ook in Gent geboren, groot schilder en verluchter, die tachtig jaar lang als maagd heeft geleefd. De derde, Anna, dochter van de reeds genoemde M. Segher, medicijnmeester, geboren te Breda, en burger van Antwerpen. Ze was zeer deugdelijk en godvruchtig, is ook maagd gebleven en is onlangs gestorven.

Tijdsgenoten

Laat ons nu spreken over de huidige schilders. We beginnen met Frans Floris, een uitstekende schilder die zo knap kan creëren en ontwerpen, dat wellicht niemand in de provincies aan deze kant van de Alpen zijn gelijke is. Want hij is een uitzonderlijk meester en bovendien van nature een rustig en beleefd man. Hij wordt geprezen omdat hij uit Italië de kunst van het schilderen van spieren en de lichaamshuid heeft meegebracht. Daarna Willem Key van Breda, burger van Antwerpen, een zeer goede historieschilder, maar vooral in het schilderen naar het leven, een sober, statig en scherpzinnig man; Jan Quinten, de zoon van de reeds genoemde Quinten Metsys van Leuven; Jeronimus Cock, ontwerper en verspreider van prenten naar het werk van Jeronimus Bosch en van andere uitmuntende schilders, zodat hij lof en eer ten aanzien van de kunst verdiend heeft; Maarten de Vos, een goed meester in het schilderen en ontwerpen naar de realiteit; Louis van Hort, bekwaam in het ontwerpen en afbeelden van veel dingen; en Jacob Grimmer, een groot kunstenaar in landschappen; allemaal geboren in Antwerpen. Michiel Coxcie, hiervoor genoemd, is zeer vaardig en vermaard in het schilderen zodat zijn werken veel waarde hadden. Hans Bol kan bijzonder goed landschappen tekenen met de pen. Christiaan Paludanus. Hendrik Paludanus, leerjongen van Frans Floris, is nog jong maar zeer scherpzinnig en geestig.

Hij heeft een tijd bij de Hertog van Florence gewerkt en is daarna naar Rome getrokken. Deze laatste vier zijn allen te Mechelen geboren. Anthonis Mor van Utrecht, de hofschilder van koning Filips, is een zeer vermaard en voortreffelijk meester. Vooral behendig en vlijtig in het schilderen naar de werkelijkheid, waarvoor hij bewonderd en bemind werd en met giften en geschenken werd bedacht. Lambert Lombard van Luik, een waardig, geleerd en verstandig man, is niet alleen zeer vaardig in het schilderen, maar ook in het ontwerpen van architectuur. Hij is een tijd leermeester geweest van Frans Floris en van Willem Key, hiervoor vernoemd. Hij geniet bovendien met veel genoegen van oude munten en medailles die hij in groten getale heeft verzameld en nog dagelijks verzamelt. Pieter Brueghel van Breda, groot navolger van de kunst van Jeronimus Bosch, wordt bijgevolg gezien als de tweede Jeronimus Bosch. Peter Aertsen of Lange Peter van Amsterdam, een zeer vermaard en waardig meester, heeft het prachtige altaarstuk met zijluiken in de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Amsterdam gemaakt. Dit schilderij met de lijst heeft ongeveer tweeduizend kronen gekost. Maerten van Heemskerck uit Holland is een leerjongen van Jan van Scorel.

Bijvoegsel

[Nog steeds leggen de werken van Heemskerck getuigenis af van zijn meesterschap, en worden ze tot zijn nagedachtenis in Haarlem bewaard. Zoals het altaarstuk dat hij aan de gilde geschonken heeft, waarop Sint-Lucas zittend de maagd Maria met haar zoon schildert. Niet minder waardering genieten de luiken van het Drapeniersaltaar dat de geboorte van Jezus afbeeldt en de Engelse groet.]

Lambrecht van Hort van Amersfoort, een goede schilder en ontwerper van architectuur. Gillis Mostaert, de broer van voornoemde Frans. Pieter Pourbus en zijn zoon Frans, leerjongen van Frans Floris, die op jonge leeftijd al zeer vaardig schijnt te zijn. Joris Hoefnagel, heel jong, is een bijzonder meester in de kunst van miniaturen en zeer ervaren in schilderen naar het leven. Hij heeft bijgevolg een goed pensioen van de Hertog van Beieren. Jan Vredeman de Vries, geboren in een tijd met zo veel andere goede meesters en aankomende getalenteerde jongeren, dat men wel behoefte krijgt aan een eigen boek, om ze allemaal op te noemen.

Bijvoegsel

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

[Grote waardering krijgen de zonen van Pieter Pourbus en Cornelis Cornelissen Swan in zijn naakten, een discipel van Lange Pieter wiens werken in Haarlem tot zijn eer vertoond werden. Niet minder geprezen zijn de landschappen en ideeën van Karel van Mander, die door de onrust in zijn geboorteplaats Vlaanderen naar Holland is uitgeweken, waar hij ook gestorven is. Hij was wijd vermaard voor zijn afbeeldingen van de zee, stormen en sloopstaferelen.]

Van de vrouwen die nog leven en uitmunten in deze kunst, zullen we er vier noemen. De eerste is Livina, dochter van de voornoemde meester Simon Bening van Brugge. Net zoals haar vader was ze zo bekwaam in het schilderen van miniaturen en verluchten van manuscripten dat de voornoemde koning Hendrik van Engeland, ten koste van alles, haar aan zijn hof wou hebben, waar zij een huwelijk van stand aanging. Ze werd zeer gewaardeerd door koningin Mary Tudor en staat nu in de gunst van koningin Elizabeth. Catherina van Hemessem, de tweede dochter van de voormelde meester Jan van Hemessem, is gehuwd met Kerstiaan, de zeer excellente speelman op muziekinstrumenten. Maria van Hongarije heeft hen beiden, voor hun grote deugden en kunst, meegenomen naar Spanje en hen na haar dood goed voorzien van onderhoud zolang ze leefden. De derde kunstenares is Maria Bessemers uit Mechelen, weduwe van de voormelde meester Pieter Coecke van Aelst. De vierde is Anna Smijters uit Gent, zeer bekwaam en kundig in het schilderen en verluchten. De werken van al deze schilders zijn niet alleen in deze gewesten, maar ook over de hele wereld verspreid. Want daar wordt goed handel mee gedreven.

Het lijkt me passend hier ook enkele uitstekende glasschilders te vernoemen. Vermits de kunst zelf zeer mooi en profijtelijk is en bovendien door het volk van dit land tot volmaaktheid werd gebracht (zoals de voornoemde Vasari ook schrijft). Ze hebben niet alleen de mooie en levendige kleuren, maar ook de kunst om kleuren in glas te branden gevonden, zodat die kleuren door water, wind noch tijd vergaan; wat wel het geval was toen gommen en andere dingen gebruikt werden. Ze hebben ook het middel gevonden om glas met lood samen te voegen. De voornaamste in deze kunst waren Aert van Hort³³, een burger van Antwerpen en groot navolger van de Italiaanse uitvindingen, de allereerste die de kunst om kleur in kristal te branden en te verven gevonden heeft; Dirk Jacobs Vellert, groot meester van mooie ontwerpen; Dirk Staes van Kampen; Jan Hack van Antwerpen, die de glasramen van de H. Sacramentskapel

³³ Arnold van Nijmegen.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

in de Sint-Goedelekerk te Brussel zeer fraai geschilderd heeft; Cornelis van 's-Hertogenbosch. Tegenwoordig zijn er nog Cornelis van Dale, uitzonderlijk meester van allerlei verven op glas of kristal, alsof het olieverf was, en daarenboven in het ontwerpen van schilderijen; Joos Vereghen, een kunstrijk en vermaard meester die nu aan het hof van de Keizer verbonden is; Jacob Floris, groot kunstenaar, alle drie te Antwerpen geboren;

P 82

Jan Staes, de zoon van voormelde Dirk, even begaafd als zijn vader, en Jan van Sele van Utrecht.

Bijvoegsel

[Hier mogen we zeker de wijdvermaarde M. Hendrik Goltzius, een burger van Haarlem, niet vergeten. Behalve zijn eigen prachtige ontwerpen is hij ook een meester in het kopiëren van werken van zeer befaamde meesters zoals Albrecht Durer, Lucas van Leyden en anderen.]

In de kunsten van architectuur, graveren en beeldhouwen, is hier geen gebrek (en nooit geweest) aan zeer bekwame en vermaarde mannen. Kort geleden was er Sebastiaan van Noyen uit Utrecht, de zeer kundige architect van keizer Karel V en van koning Filips, die met veel lof en eer de zeer sterke frontsteden Hesdin, Charlemont en Philippeville ontworpen en gerealiseerd heeft; Willem Keur van Gouda in Holland, een groot bouwmeester en uitstekend beeldhouwer; Jan van Dale, een goede beeldhouwer die ook mooie poëzie schreef; Lucas van Leyden, uiterst vaardig in het graveren en Willem van Antwerpen een zeer geacht bouwmeester. Tegenwoordig zijn er nog Jacques Du Brœucq, die geboren werd nabij Saint-Omer, een edelman, bekwaam beeldhouwer en vermaard bouwmeester. Hij is het die de kastelen van Boussu en Mariemont en andere heerlijke gebouwen voor Maria van Hongarije, landvoogdes van deze landen, gerealiseerd heeft. Zijn leerling Giambologna van Douai is vandaag hoog gewaardeerd en beroemd en werkt aan het hof van de hertog van Florence; Jan de Heere, genoemd Mijnsheere, van Gent, een groot bouwmeester en beeldhouwer; zijn zoon Lucas, een waardig man, vindingrijk schilder, en goede dichter; Mattheus Mandemaker, een zeer fraai beeldhouwer aan het hof in Wenen; Cornelis Floris, de broer van voornoemde Frans Floris, een bekwaam bouwmeester en beeldhouwer. Hij is zeer naarstig en gedienschtig, en hem komt de eer toe dat hij de L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

eerste is geweest die de kunst van het maken van grotesken uit Italië naar hier gebracht heeft; Lambert Suavius van Luik, een goede bouwmeester en bijzondere graveur; Willem Paludanus, de broer van voornoemde Hendrik, een fraai graveur, naarstig en vlijtig in het studeren; Jan van Sart van Nijmegen, een zeer vaardige beeldhouwer; Simon van Delft, en Joost Janszoon van Amsterdam, ook zeer bekwaam in de beeldhouwkunst; Joris Robin van Ieper; Dirk Volckert Coornhert en Philips Galle, beiden van Haarlem, bijzonder bekwaam in het graveren; en nog veel meer anderen, te lang om te beschrijven. De voornoemde schilders, glasschilders, bouwmeesters en graveurs zijn bijna allemaal in Italië geweest. Sommigen gingen om te leren en overblijfselen uit de Oudheid te zien, en de voortreffelijke meesters van hun kunst te leren kennen. Sommigen zochten avontuur en bekendheid. Wanneer ze genoeg gezien en geleerd hebben, komen ze meestal naar hun vaderland terug met ervaring, goed en eer. Verder verspreiden de meesters en kunstenaars zich van hier naar Engeland, Duitsland, en bijzonder naar Denemarken, Zweden, Noorwegen, Polen, en andere Noordse landen, tot in Moskou toe. We mogen diegenen niet vergeten die naar Frankrijk, Spanje en Portugal trekken, waarnaar ze meestal uitgenodigd worden met hoge lonen en giften van prinsen, gemeenten en andere vorsten. Dit is zeer verwonderlijk en een grote eer.

Besluitvorming in het stadsbestuur

Maar keren we terug naar Antwerpen. Er kan geen belangrijk besluit getroffen worden, in naam van de vorst noch in naam van de stad, indien niet alle vier de voornoemde leden³⁴ samen tot een besluit komen. Deze besluitvorming gebeurt als volgt. De hoogste magistraat vergadert met de Brede Raad op het stadhuis, te weten, de personen die deel uitmaken van het bestuur van de voornoemde vier leden. Daar zal een van de pensionarissen afkondigen (bijvoorbeeld) dat de vorst hulp of bijstand zoekt om oorlog te voeren, op een ander tijdstip dan het nodig ware om de accijnzen van wijn, bier of dergelijke te verhogen.

Als dit zich voordoet, moeten de drie voornaamste leden elk afzonderlijk beraadslagen en met meerderheid van stemmen beslissen. Maar de dekens van de ambachten, die het vierde lid uitmaken, moeten al hun leden (of de meesten ervan) ontbieden en oproepen. Zodra ieder ambacht verzameld is, brengen de dekens de zaak over die in de Grote Raad wordt voorgehouden. Daar mag ieder van de ambachtslieden zijn mening zeggen. Nadien nemen ze samen een besluit waarmee de dekens eenmaal,

³⁴ De Brede Raad.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

tweemaal, driemaal of meer indien nodig, op het stadhuis bij de Raad gaan om de beslissing over te maken, te overleggen, en uiteindelijk te besluiten. Als alle vier leden dan niet unaniem overeenkomen, mag men daarover niet meer beraadslagen. Maar wanneer zij samen overeenkomen, zijn hun uitspraken vast en wettig gesteld, en mogen ze nieuwe statuten en wetten maken, en het hele corpus van de stad verbinden tot geldsommen en tot alle andere dingen. Maar in andere gewichtige zaken zoals de wens om de stad te versterken en dergelijke, moet men de toestemming van de landsheer hebben, anders zou het niet geldig zijn.

P 83

Stadsinkomsten

De belastingen, accijnzen, tollen en andere inkomsten van de stad horen de gemeenten toe (hoewel ieder jaar bij de verkiezing van de stadsmagistraat rekening wordt afgelegd voor de Commissarissen van het Hof), afgezien van sommige kleine, buitengewone, die men imposten noemt en die door de Landheer zelf ingesteld zijn,. De gemeente besteedt en geeft die uit na haar believen. De jaarlijkse inkomsten bedragen momenteel ongeveer 250.000 kronen. Ze komen meestal van belastingen op wijn en bier, accijnzen genoemd, die bovenmatig hoog zijn. De accijnzen op wijn bedragen tegenwoordig ieder jaar omtrent 60.000 dukaten en op het bier meer dan 80.000 dukaten. Verder worden er ook kleine accijnzen op het graan geheven en op allerlei slachtvee. Voor ieder afzonderlijk is dit niet veel, maar omwille van de grote hoeveelheid die belast wordt, brengt dit een grote som geld op. Ook komen hier veel inkomsten uit veel kleine ambten van de stad, die verkocht worden aan diegenen die ze willen bedienen of uitoefenen. Ook heeft Antwerpen veel inkomsten uit grond, huizen en andere eigendommen van de stad, die verpacht of verhuurd worden. Deze en sommige andere kleine dingen vormen het jaarlijkse inkomen van de stad. Zoals reeds gezegd bedragen die samen een zeer grote som geld. Toch heeft de stad tegenwoordig veel achterstallige schulden. Dat komt door grote buitengewone onkosten, zoals van de stadsmuren en de vesten, verschillende openbare gebouwen en andere dingen die onlangs gebouwd zijn, en ook omwille van veel buitengewone belastingen en beden die de Landsheer in veel en grote oorlogen toegestaan zijn. Daardoor is de stad soms genoodzaakt om geld te lenen met een interest van 10 tot 12%, en op erfrenten 6,25% en op lijfrenten voor een persoon 12,5%. De wijze waarop geld wordt opgenomen en uitgegeven is als volgt. Stel dat ik graag een erfrente of andere op de stad wil kopen en daarvoor duizend dukaten geef. Zodra ik

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

met de penningmeester overeengekomen ben, betaal ik het geld aan de ontvanger die dit in het stadsregister inschrijft en mij een ontvangbewijs uitschrijft. Met dit bewijs laat ik door een secretaris van de stad een akte opmaken en laat het verzegelen met het grote stadszegel, genoemd de 'monarchie'. Dit zegel wordt bewaard in een kist gesloten met vier verschillende sleutels. Een ervan is in bezit van de oudste schepen, de andere in het bezit van de oudste van de oude wet, de derde van een deken van de schippers, en de vierde van een deken van de meerseniërs. Die kist mag niet geopend worden, noch mag er iets verzegeld worden, tenzij in het bijzijn en in aanwezigheid van alle gedeputeerden van dit zegel en een burgemeester. De verbintenis is om mij of de bringer van deze brief betaling te doen. Op die manier wordt het ganse corpus of lichaam van de stad met al haar jurisdictie tegenover mij verbonden. Als de stad mij niet betaalt, mag ik mij doen betalen door elke burger afzonderlijk, waar ik hem ook kan vinden.

De stad betaalt de vorst niet maar helpt hem wel met grote bedragen in tijden van nood samen met de andere Staten van het land. Soms doet ze dit ook alleen, wanneer ze hem op een bepaald ogenblik honderd-, tweehonderd- of driehonderdduizend dukaten beloofd heeft. Of als zij hem het een of ander toestaat, zoals met sommige uitzonderlijke belastingen gebeurd is die de stad voor een bepaalde tijd in zijn naam geheven heeft bovenop de accijnzen van de stad op wijn, buitenbieren, slachtvee en dergelijke. De landsheer, als hertog van Brabant, heft in in de stad ook de tol van de koopwaren die ter zee inkomen en uitgaan, genoemd de Brabantse tol. Die wordt gewoonlijk voor vier jaar verpacht aan de hoogste bieder en bedraagt meestal zo'n 18.000 of 20.000 dukaten per jaar. Bovendien ontvangt hij te Antwerpen als graaf van Zeeland ook een deel van dergelijke tol op dezelfde koopwaren ter zee, die vroeger in Zeeland betaald werden. Maar voor het gemak van de Antwerpse kooplieden wordt die hier nu betaald voor alle koopwaren die van de zee komen en die aan land gebracht worden. De andere koopwaren die van andere steden en plaatsen komen, worden in andere havens van Zeeland betaald en deze tol wordt ook voor 20.000 tot 22.000 dukaten per jaar verpacht. Maar buiten deze twee kleine tollens ter zee – ik noem ze klein gelet op de lage prijs die op die koopwaren moet betaald worden – heffen landsheer noch de stad enige belasting op alle goederen en koopwaren die in Antwerpen over land vertrekken of aankomen. Wat een zeer belangrijke vrijheid is. Verder heeft de landsheer in Antwerpen zijn deel van verbeurdverklaringen en criminele boeten. Daarenboven bezit hij ook sommige patrimoniale goederen, zoals de Munt en het Steen of de stadsgevangenis, die

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

verpacht worden. Daarbij komen nog andere oude eigendommen, zoals hij ook elders in heel het land heeft. Over zijn inkomen en patrimoniale goederen in het algemeen, is hiermee genoeg gezegd.

Rechtspraak

Aangaande de uitvoering van justitie gelden volgende regels en gebruiken.

P 84

In eerste instantie komen alle burgerlijke en strafrechtelijke zaken voor de hoogste magistraat, op gestelde plaats en tijd, behalve sommige zaken die voor de raad van de Lakenhalle komen. De straffen en vonnissen van die hoogste magistraat in criminele zaken zijn definitief en onherroepelijk. In burgerlijke zaken mag de zaak in beroep betwist worden bij de kanselarij van Brabant, tenzij het vonnis dadelijk wordt uitgevoerd, waarbij de eiser een borg opgeeft. In deze raad worden de zaken naarstig opnieuw onderzocht. Als het vonnis vernietigd wordt, worden de partijen weer in hun oorspronkelijke staat hersteld en ontslagen van alle schaden, kosten en intresten. Maar als het beroep onterecht bevonden wordt, moet de afgewezene de kosten betalen, en daarbij een kleine boete die de koning heft als hertog van Brabant. Het onderscheid tussen appelleren en reformeren is als volgt. Bijvoorbeeld: De vonnissen die in Lier zijn uitgesproken en in Antwerpen geappelleerd, worden niet tot uitvoering gebracht totdat zij door de Antwerpse magistraat zijn bevestigd. Maar vonnissen die in Antwerpen zijn uitgesproken en in de kanselarij gewijzigd, worden wel onmiddellijk uitgevoerd als de eiser een borg stelt (zoals hiervoor gezegd is), behalve in ezezaken en andere die niet te herstellen of te verhalen zijn.

De hoogste magistraat procedeert in criminele zaken als volgt: de markgraaf mag zonder toestemming van de binnenburgemeester geen burger laten oppakken, tenzij hij hem op heterdaad betrapt. Als hij hem wettelijk opgepakt heeft, moet hij hem ten laatste binnen drie dagen voor de hoogste magistraat brengen. Deze magistraat laat hem eerst afroepen en verkondigen met de hoorn in de oude burcht, opdat iedereen er kennis zou van hebben. Ze verzamelen gewoonlijk in de vierschaar (die de Vorst toebehoort), onder de blauwe hemel met de poorten open, zodat iedereen die aanwezig is het kan zien of horen. Dit gebruik is bijna in de hele Nederlanden van toepassing en mogelijk ook overal in Duitsland.

Daar spreekt de markgraaf of de stadhouder van de schout persoonlijk de strafvordering uit, in de aanwezigheid van het volk, , zoals een lijfstraf, verlies van een lichaamsdeel of andere straffen, naar zijn goeddunken. De misdadiger heeft het recht een advocaat naar zijn keuze te nemen om zich met recht en alle mogelijke redenen te verantwoorden en te verdedigen. Zelfs als hij geen geld heeft, wordt hij niet in de steek gelaten, want er zijn bepaalde advocaten tot die dienst bevoegd. Wordt de zaak licht en klein bevonden dan wordt hij meteen vrijgelaten, maar op voorwaarde dat hij zich zal komen verantwoorden zodra hij daartoe ontboden wordt. Daarna wordt het proces ten gronde gevoerd en besloten.

Als geen grond gevonden wordt, moet de officier de gerechtskosten betalen. Als de zaak zwaar is, mag de markgraaf hem op de pijnbank aan scherpe ondervragingen onderwerpen. Als de schepenen dit toelaten, moet men de poorters van de zaak op de hoogte brengen. Als die akkoord gaan zal men vervolgens de misdadiger ontpoorteren, dat is van de poorterij of het burgerschap afzetten. Dit gebeurt gewoonlijk voor hij in handen komt van de beul of scherprechter, die hier te lande de 'pijniger' is. Maar de markgraaf mag hem enkel doen pijnigen als er minstens twee schepenen bij aanwezig zijn, en ook niet langer dan het hen goeddunkt. Als de misdadiger bekent, wordt hij meteen uit de gevangenis gehaald en op de oude brug gebracht om hem voor het volk zijn bekentenis te doen bevestigen. Wanneer hij dat bevestigt wordt hij 's anderendaags, of wanneer het de magistraat best gelegen is, weer voor de vierschaar gebracht. Daar leest dan een van de secretarissen, als griffier van de strafrechtbank met luide stem de voormelde bekentenis. Wanneer die gelezen is en de wethouders de zaak, nu zij gewichtig is, wel onderzocht hebben, vellen zij het vonnis. Ze moeten het er allemaal samen over eens zijn, anders niet. Dit vonnis wordt door de burgemeester met luide stem uitgesproken en als het uitgesproken is, stelt de markgraaf het vonnis zoals het is, binnen de 24 uur ten uitvoer op kosten van de landsheer. Maar voordat het vonnis geveld wordt, heeft de markgraaf de macht om met de misdadiger voor een som geld overeen te komen, op voorwaarde dat de zaak niet te onredelijk en onmatig is. Tweederde van die som komt hem toe.

Voor vreemdelingen die hier geen huis hebben doet men niet zoveel moeite om ze te vangen, en maakt men er ook niet veel bedrijf van om ze naar de pijnbank te brengen. Maar voor anderen gaat men bijna op dezelfde manier te werk en alle criminele zaken worden gewoonlijk wel afgehandeld. Wie de doodstraf ondergaat, wordt niet begraven, behalve sommigen door genade of door geld. De goederen van L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

al deze terechtgestelden, hetzij om ketterij, majesteitsschennis, straatschendingen, doodslag, of om enige andere reden, worden geconfisqueerd. Aan de kinderen wordt niets anders nagelaten dan wat hen van de kant van hun moeder met recht toebehoort. Gewoonlijk gelden alle kerken en kloosters in Antwerpen als vrijplaats in criminele zaken. Maar als de misdaad te schandelijk en te gruwelijk is, moet de misdadiger elders zijn toevlucht nemen.

P 85

In civiele of burgerlijke zaken mag men geen enkele burger of vreemdeling die binnen Antwerpen zijn huishouden of vaste woning heeft, arresteren of gevangen zetten en nog minder zijn goederen in beslag nemen, voor hij is ontboden voor het gerecht, en wordt vervolgd zoals het hoort. Men laat door een officier zijn schuldenaar dagvaarden voor de magistraat die zulke zaken behartigt. Daar wordt de aanspraak mondeling of schriftelijk, naargelang het geval, in het Nederlands gedaan door een advocaat of procureur. Als de eiser een schuldbekentenis bezit of een ander schriftelijk bewijs van de schuldenaar, dan wordt deze dringend tot betaling aangezet. Dan geeft men hem een korte termijn om te betalen. Als hij niet betaalt, zet men in zijn huis twee of drie schutters om zijn goederen te bewaken, om te voorkomen dat die vervoerd of weggedragen worden. Op die manier wacht men acht of tien dagen om te zien of hij middelen van betaling vindt. Vindt hij die niet, dan laat de amman zijn roerende goederen beschrijven. Die worden kort daarna openbaar verkocht op kosten van de schuldenaar. Als die goederen niet volstaan om de schuld te vereffenen, dan worden de onroerende goederen meteen volgens de regels verkocht. Volstaat ook dat niet, dan mag men hem lijfelijk gevangen zetten. Maar men mag geen enkele burger of vreemdeling die hier een vaste verblijfplaats heeft, en die niet voorvluchtig is, gevangen laten zetten, tenzij duidelijk blijkt dat hij geen middelen heeft om te betalen. De vreemdeling die geen huis of vaste woning heeft, mag altijd en overal, dag of nacht, gevangengenomen worden, behalve in kerken en de huizen die altijd vrij zijn geweest. Nadat hij gevangengenomen is, moet hij binnen de drie dagen aangemaand worden tot betaling of tot borgstelling. Als de borg ingesteld is, wordt hij uit de gevangenis gelaten en mag hij zijn zaak verdedigen voor de gewone magistraat. Maar alle burgerlijke zaken, die niet zeer duidelijk zijn, blijven zeer lang lopende.

Laat ons ook spreken over enkele bijzondere statuten en gewoonten die belangrijk en
L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

noodzakelijk zijn in het dagelijkse leven van de burgers en de menselijke omgang, en die in deze stad gebruikelijk zijn tot het algemeen nut en welvaart. Dit brengt ons tot een beter inzicht en kennis van het bestuur en de werking.

Ten eerste: een burger of inwoner van Antwerpen mag geen andere burger of inwoner van deze stad buiten de stad in hechtenis laten nemen noch zijn goederen laten aanslaan, op straffe van een zware boete, tenzij de persoon in kwestie in faling of voortvluchtig is.

Als een burger of vreemdeling in Antwerpen in faling gaat, mag de huisvrouw haar huwelijksgoederen vooraf veiligstellen, voor alle anderen. Na haar, of na haar kinderen in haar plaats, komen ten eerste de vorst en de stad. Wat er dan overblijft, komt in evenredig deel toe aan de kredietgevers. Als een schuldeiser geen overeenkomst wil sluiten met de persoon die faillietgaat, hoewel alle andere dat wel deden, mag men hem daartoe niet dwingen omdat dergelijke overeenkomsten in het verleden vaak tot bedrog geleid hebben. Maar de gefailleerde moet hem mettertijd volledig terugbetalen of minstens voorlopig een borgsom betalen.

Schulden en erfenis

De vader is niet verantwoordelijk voor de schulden van de zoon, noch de zoon voor die van de vader, ook als is de zoon niet meerderjarig verklaard. Het meerderjarig verklaren is hier niet zo gebruikelijk als op veel plaatsen in Italië. Qua erfenis van vader en moeder erven de jongens en de meisjes evenveel, behalve wanneer de erfenis leengoederen bevat. Daarvan gaan het belangrijkste huis en de hoogste rechtsmacht samen met tweederde van de andere goederen naar de oudste zoon. Het ander derde deel wordt tussen de andere jongens gelijk verdeeld en de meisjes zijn hiervan uitgesloten. Als er geen kinderen zijn, gaan de leengoederen door de man en de vrouw verkregen, voor de helft naar de verwanten van de ene en de helft naar de verwanten van de andere. Maar de langstlevende behoudt levenslang het vruchtgebruik van de helft van de overledene. De schuldeiser van de overledene mag één van de erfgenamen, wie hij wil, aanspreken om de hele schuld te vorderen, zonder de anderen aan te spreken. De erfgenamen moeten daarna de zaak samen regelen.

De vader mag zijn bastaardzoon niet wettigen zonder de toestemming van de landsheer. Als hij erkend is, is hij vrij van achterstelling. In het bijzonder wanneer hij L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

sterft zonder kinderen (want in het instrument van de legitimatie wordt hem ook deze macht en vrijheid toegekend) mag hij een testament opmaken en zijn goederen nalaten aan wie het hem belieft. Als hij geen testament opstelt, gaan zijn goederen van rechtswege naar zijn naaste verwanten. Maar als hij niet gewettigd is en geen testament mocht opmaken, komen zijn goederen toe aan de vorst en niet aan zijn familie. Hoewel hij erkend is, komt hij daarom voor de erfenis van zijn vader niet in lijn met de broers en zussen, maar houdt hij alleen wat de vader hem uitdrukkelijk bij testament nagelaten heeft. Volgens de statuten van het land mag een bastaardzoon geen magistraat worden of een openbaar ambt bekleden, alhoewel dit wel gebeurt als hij een deugdelijk man is. Maar een bastaardzoon van de moeder, geboren toen zij ongebonden en ongehuwd was, en op voorwaarde dat de bastaard niet geboren werd uit een verhouding met een gehuwde man of een geestelijke, krijgt samen met broers en zusters (ook al zijn zij wel wettelijk) zijn deel van al de goederen, roerende en onroerende, en ook de leengoederen.

P 86

En dit met hetzelfde recht alsof hij uit een wettig huwelijk geboren zou zijn. Dit wordt in de hele Nederlanden zo toegepast, behalve in Leuven. Want men is van oordeel dat een bastaard van een vrouw niet moet lijden onder de onwettige geboorte, tenzij op de voormelde manier. Wanneer een bastaard kinderen heeft, worden zijn kinderen op alle manieren erfgenamen, zelfs als hij niet gewettigd is.

Onroerend goed kopen en verkopen

De onroerende goederen mogen, omwille van menselijk kwaad opzet en andere narigheid, niet verkocht, verpand, of verhandeld worden op een andere wijze dan door middel van schepenbrieven. Te weten, het moet gebeuren met minstens een schepen en een secretaris van de stad als getuigen (als vertegenwoordigers van het stadsbestuur) en dit wordt in het stadsregister opgetekend. Om op verstandige wijze te handelen in het kopen van deze onroerende goederen, zijn hier zeer goede ordonnanties opgesteld, zodat de koper ten allerlaatste binnen vijftien of zestien maanden verzekerd wordt van zijn koop (als hij de juiste formaliteiten doorlopen heeft). In die zin dat daarvoor nooit of nimmer nog iets geëist van hem kan en mag worden. Via deze ordonnantie vindt de verkoper onmiddellijk de mogelijkheid om zijn eigendom te verkopen en de koper krijgt gemakkelijk zekerheid over zijn aankoop. Zo is er geen borgtocht vereist voor het verkochte goed, zoals in sommige andere landen

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

gebruikelijk is. Maar roerende goederen zoals koopwaren, obligaties, schuldbrieven door een notaris of onderhands gemaakt, mogen gemakshalve op allerlei manieren verkocht, verpand en verhandeld worden met openbare of private overeenkomsten.

Huwelijkscontracten

De huwelijksvoorwaarden zijn hier verschillend naargelang de partijen met elkaar overeenkomen. Ten eerste: wanneer vader of moeder hun dochter uithuwelijken, stellen ze de aanstaande schoonzoon meestal een geldsom ter hand als huwelijksgoed zonder de dochter hierdoor uit te sluiten van de erfenis. Na vaders en moeders dood wordt deze gegeven som afgetrokken van haar erfdeel. De erfgoederen worden gelijk verdeeld tussen zonen en dochters, behalve de leengoederen zoals reeds gezegd werd. Zo ook maken mannen en vrouwen die vrij en ongebonden zijn, een verbintenis zoals zij goeddunken en het hen belieft. Een rijke man maakt wel aan zijn huisvrouw een geldsom over als bruidsgave, als hij voor haar sterft. De bruidsgave en haar huwelijksgoed zijn het enige dat ze van haar man overhoudt na zijn dood. Omgekeerd doet de vrouw dit ook voor de man met dezelfde voorwaarden. Maar als zij geen overeenkomst met elkaar sluiten, zoals het meestal in de huwelijken gaat, en één van beiden komt te sterven, dan gaat de helft van de erfenis naar de langstlevende en de andere helft naar de kinderen. Als er geen kinderen zijn, gaat de helft naar de naaste bloedverwanten van de overledene, zowel de roerende als onroerende goederen en de goederen verworven na het huwelijk, met uitzondering van de leengoederen, zoals reeds eerder besproken. Ook alle huizen en erven gelegen binnen het gebied van Antwerpen worden half om halfverdeeld, tot de voormelde tolbarrières toe. Verder worden alle renten, zowel van de ene als van de andere zijde, vervreemd door aflossing of door verkoop of omwisseling. Maar de andere renten en onroerende goederen die niet op die manier verdeeld zijn, keren geheel terug naar die zijde³⁵ van wie ze afkomstig zijn. Behalve wanneer de gewoonten en regels van de plaatsen anders bepalen, of dat de goederen buiten het gebied van Antwerpen gelegen zijn.

Nochtans heeft de langstlevende, of het nu de man of de vrouw is, een paar voorrechten in de verdeling van de onroerende goederen. Ten eerste: hij krijgt zijn beste klederen, ringen, ketens, en andere voorwerpen die hij op een hoogdag draagt, daarenboven een wel gestoffeerd bed, verder het beste stuk van allerlei huisraad, en een stuk of twee zilverwerk, maar dat mag een zeker gewicht niet overschrijden. De

³⁵ Echtgenoot of familie.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

man krijgt bij voorrang ook nog zijn paard met alle wapens en toebehoren die tot bescherming van zijn leven dienen. Alle andere kleren en versieringen, zowel van de levende als van de overledene, worden samengebracht met de andere roerende goederen en openbaar verkocht zoals reeds gezegd is. Als de langstlevende, man of vrouw, hertrouwt en andere kinderen krijgt, wordt na zijn dood al zijn eigendom op dat moment gelijk verdeeld onder alle kinderen, jongens en meisjes, zowel van het eerste als van het laatste huwelijk.

De vrouwen hebben in Antwerpen meer privileges en voordelen dan ergens anders in dit land. Want in alle andere gewesten en steden wordt de vrouw, of ze van adel is of niet, aansprakelijk gesteld voor de schulden van de man, net zoals de man aansprakelijk is voor de schulden van de vrouw. Maar in deze stad is de vrouw niet aansprakelijk voor de schulden van de man (tenminste als ze geen handel drijft, zoals hier velen doen), maar de man moet de schulden van de vrouw betalen die zij voor of na het huwelijk gemaakt heeft.

De vrouw mag geen verbintenis aangaan zonder de toelating en toestemming van de man, met uitzondering van vrouwen die vrijelijk handel drijven of waren kopen en verkopen. Wil zij voor haar man een verbintenis aangaan, dan moet zij een voogd van het gerecht nemen. Deze moet met haar en de man voor de magistraat verschijnen, waar de voogd de verbintenis toestaat.

P 87

Maar heeft zij geen man, en moet ze een verbintenis aangaan, dan moet zij ook een voogd van het gerecht krijgen en voor het gerecht de verbintenis aangaan. Een burger die ergens buiten Antwerpen trouwt met zijn huisvrouw, hetzij binnenlandse of buitenlandse, en het huwelijk volbrengt zonder toestemming van de burgemeester, verliest meteen het recht van zijn burgerschap of poorterschap, zelfs al komt hij 's anderdaags in de stad wonen. De landsheer heeft verschillende wetten over de grote onkosten die gemaakt worden bij bruiloften en huwelijksfeesten, elk naar hun stand. Toch worden die feesten veel te overvloedig en kostelijk gehouden met grote maaltijden voor familie en vrienden, en duren gewoonlijk drie dagen lang. De bruidegom wordt zeer mooi gekleed en de bruid nog beter. Om de drie dagen dragen ze elk nieuwe kleren met rijk en mooi sieraad. In het geval de gehuwden vijftig jaar lang samen blijven leven, houden zij op dat tijdstip de bruiloft opnieuw met grote

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

vreugde en blijdschap. Zoals ook de priesters en de monniken doen, die vijftig jaar na hun eerste mis, dat opnieuw heel plechtig de mis voordragen met veel ceremonie. Ze noemen die dag hun 'jubilé'.

Ook voor de geboorten en doopsels van hun kinderen worden hier grote feesten gehouden en grote kosten gedaan. De peters en de meters geven de kraamvrouwen mooie geschenken en als het kinderbed voorbij is, houden zij een overvloedige maaltijd. Het is opmerkelijk dat zij hier dikwijls hun vaders en moeders, broers en zusters, ja zonen en dochters tot doopouders of peter en meter nemen. Dit is meer gegrond op de oude gewoonten dan op de autoriteit van de Kerk. Uitvaarten worden ook met grote kost gehouden met veel aalmoezen. Wanneer de dode begraven is en de dienst afgelopen, wordt, om de zwaarmoedigheid te verdrijven, een weelderige maaltijd gehouden voor de familie en de allerbeste vrienden, die mee de overledene ten grave hebben gedragen. De anderen wordt een pot wijn met een schotel goed gekookte rijst aangeboden.

Rechten van inwoners

Een burger die zes weken lang met vrouw en kinderen buiten het gebied van Antwerpen verblijft zonder toestemming van de burgemeester, verliest zonder twijfel het poorterschap. Maar een ongehuwde man mag zonder toestemming overal buiten gaan en staan zo lang het hem belieft, zonder enige boete.

Ook een burger die met zijn huisvrouw en kinderen permanent buiten de stad gaat wonen, verliest zijn poorterschap van de stad als hij zich niet als buitenpoorter verklaart. Want hier zijn twee soorten burgers, poorters en buitenpoorters, en ze hebben beiden dezelfde privileges. Hij die zich buitenpoorter verklaart (voor zover hij niet woont buiten het kwartier van Antwerpen of het markgraafschap van het Heilige Roomse Rijk) is verplicht ieder jaar het sacrament te komen ontvangen in de stad, en elke keer moet hij een halve kroon aan de stad betalen om zo zijn voorrechten te behouden.

Een burger of een inwoner van het land die meer dan een jaar in Antwerpen heeft gewoond en vertrekt om in een andere stad van Brabant te gaan wonen, betaalt een bedrag aan de stad dat overeenkomt met vijf procent van de waarde van zijn onroerende goederen (vreemdelingen zijn daarvan vrijgesteld). Als hij buiten Brabant gaat wonen, betaalt hij het dubbele, dus tien procent. Dit geldt niet voor diegenen die

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

gaan wonen in sommige plaatsen binnen en buiten Brabant zoals Lier, Bergen-op-Zoom, Breda, Middelburg in Zeeland en andere steden, aangezien die steden privileges van Antwerpen hebben gekregen.

Een buitenlander mag hier geen ambacht uitoefenen, tenzij hij vooraf poorter van de stad geworden is. Om burger te worden men niet veel doen. Het gaat als volgt in zijn werk: Hij gaat na afspraak naar de vierschaar, samen met enkele poorters die getuigen dat hij een betrouwbaar en eervol man is. Daar zweert hij in aanwezigheid van de hoogste magistraat en van de markgraaf of zijn stadhouder trouw aan de hertog van Brabant in zijn functie als markgraaf van het Heilige Roomse Rijk. Hij belooft aan de burggraaf en de andere poorters dat hij de stad en haar heerlijkheid getrouw zal helpen verdedigen. Verder betaalt hij zes dukaten aan de stad en ook aan het ambacht waartoe hij wil toetreden. Zo geniet hij van de privileges van het ambacht en van de stad, zoals de andere poorters en ingezetenen. Maar diegenen die niet in Antwerpen of minstens in Brabant geboren zijn, kunnen, ondanks het poorterschap, niet benoemd worden voor een openbaar ambt. Hun kinderen, die in de stad of in Brabant geboren zijn, komen hiervoor wel in aanmerking, zelfs al zijn ze van zeer lage afkomst.

Onderwijs

Hier zijn veel scholen met geleerde meesters om de jeugd in allerlei literaire vakken te onderwijzen. Onder wie Joost Welare³⁶ van Verrebroek zeer vermaard is. Hij is een zeer geleerde man in de drie talen, Latijns, Grieks en Hebreeuws. Hij was vroeger mijn eerbiedwaardige schoolmeester. Maar in deze stad en het hele land is het doorgaans een gewoonte om de kinderen, als ze een goede basis hebben en men ze wil laten verder studeren, naar Leuven, Parijs of elders in Frankrijk, in Duitsland of Italië te sturen.

P 88

Ook zijn er in deze stad, zoals in veel andere steden van het land, verschillende scholen waar men de meisjes zowel als de jongens de Franse taal aanleert. Door de lessen op school, dagelijkse oefeningen en omgang met vreemdelingen wordt die taal

³⁶ Jodocus Velareus.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

zodanig verspreid dat ze hier op korte tijd net zo goed gesproken wordt als de eigen moedertaal. Bovendien zijn hier meesters voor Italiaans en Spaans. Daaruit blijkt op alle manieren dat deze stad het gemeenschappelijke vaderland van alle christelijke naties is en worden zal, als zij haar gesteldheid en wezen niet verandert.

Bijvoegsel

[Scribanus vertelt dat in deze stad over de 150 scholen geweest zijn, waar de jeugd in alle wetenschappen en talen onderwezen werd. Waardoor het merendeel, voor ze een voet buiten de stad gezet hebben, al verschillende talen spreken. Wat niet alleen onder de mannen maar ook de vrouwen zeer algemeen is.]

Daarnaast heeft deze stad veel andere goede wetten en bijzondere ordonnanties die wij voor de bondigheid willen weglaten. We zullen het alleen hebben over hoe hier zeer goed toezicht gehouden wordt bij brand, zodat het vuur geen grote schade kan aanrichten. Vooral 's nachts houdt men zeer goed de wacht in alle straten en op andere belangrijke plaatsen. Tezelfdertijd wordt erop toegezien dat de dieven niet inbreken in de huizen en winkels. Waardoor op alle manieren duidelijk blijkt, dat behalve het vaste recht op grote vrijheid, veiligheid en rust van de bevolking, deze stad een goed georganiseerd bestuur heeft, mits het behoorlijk uitgevoerd wordt.

In tegenstelling tot Italië en sommige andere landen wordt in deze stad of in de rest van het land geen volkstelling gehouden (als het niet echt noodzakelijk is). Maar ik heb dit vlijtig uitgerekend en gevonden dat er tegenwoordig in Antwerpen ongeveer 100.000 mensen wonen. Terwijl ik hiermee bezig was, is het bij mij opgekomen om het aantal weerbare manspersonen te onderzoeken. Na goed rekenen en onderzoek vind ik veel meer vrouwen dan mannen, daarna zeer veel geestelijken en een overgrote menigte kinderen. Alles samen zijn er welgeteld slechts 15.000 strijdbare mannen van achttien tot zestig jaar.

Bijvoegsel

[Waar Carolus Scribanus het heeft over het aantal inwoners in Antwerpen, schrijft hij: Ik stel vast dat Antwerpen de grootste bevolking had in het jaar 1556 en de daaropvolgende jaren tot 1577. De inwoners van de stad waren met meer dan 100.000. Om dit te bewijzen neem ik het getal uit het oude boek van het jaar 1568. In dat jaar is het aantal inwoners geteld: in de eerste wijk 6239, in de tweede 5929, in de derde 6124, in de vierde 6512, in de vijfde 5218, in de zesde 5810, in de

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

zevende 9627, in de achtste 6943, in de negende 7419, in de tiende 7529, in de elfde 7234, in de twaalfde 7164, in de dertiende 8248. Dus samen 89.996 inwoners. In hetzelfde jaar zijn huisgezinnen van verschillende oorsprong zich komen vestigen in Antwerpen. Dit waren 14.985 personen. Dat maakt dan samen 104.981 personen. En dit buiten de schippers gerekend van wie er een zeer groot aantal op de schepen was. Bovenop deze aantallen waren er in de buitengebieden van de stad nog 50.000 personen die burgerrechten hadden zoals degenen die in de stad geboren zijn. Hoe kunnen we nu tellen hoeveel er vanuit het buitenland komen? Ik lees dat er in de jaren 1549, '56, '59 en '61 meer dan 200.000 burgers en vreemdelingen geteld zijn. Het zal niemand verbazen hoeveel er hier waren uit verschillende landen: Hoogduitsers, Spanjaarden, Portugezen, Engelsen, Genuezen, Florentijnen, Milanezen, van Luca, van Pisa, en hoeveel uit de andere steden van Italië en van Frankrijk. We hebben begrepen dat er soms alleen uit Spanje driehonderd huisgezinnen deze stad bewoond hebben. Het merendeel is machtig en zeer rijk. En dat er tweemaal per dag, op een bepaald uur 's middags en 's avonds, meer dan vijfduizend personen bij elkaar komen op de Beurs. Tot zover Scribanus.]

In Antwerpen zijn ontelbaar veel dingen te zien en te bewonderen, zoals op de meeste hiervoor genoemde plaatsen. Maar men zal het mij niet kwalijk nemen (hoewel wij er hier en daar reeds over gesproken hebben) om in het kort een hoofdstuk te wijden aan de meest opmerkelijke zaken en sommige andere dingen die nog niet besproken zijn, zodat de vreemdelingen die hier dagelijks de stad bezoeken ze gemakkelijker kunnen bekijken en ervan genieten. Zonder veel meer te spreken over zo veel mooie straten en pleinen, kerken, kloosters en andere huizen en hoven. We zullen ten eerste de stadsmuren of vesten bekijken, met zo veel bolwerken, wallen, katten, schansen, verborgen en openbare ingangen en uitgangen; met zeven fraaie poorten en zeven mooie bruggen; het open kasteel dat zeer kunstig en sterk gebouwd is; de Nieuwstad met veel brouwerijen, waterputten, asten³⁷ en gereedschappen om allerlei bier te brouwen; de haven van de stad op een mooie en grote rivier, vol allerlei vrachtschepen; de verschillende vlieten, her en der, waarlangs de waren en de koopwaren tot aan de huizen gebracht worden; de zeer hoge toren van de Onze-Lieve-Vrouwkerk met zo veel bijzondere dingen; de nieuwe Beurs waar men op bepaalde uren een talrijke menigte kooplieden ziet van alle naties, ieder op zijn plaats om hun zaken af te handelen. Al wandelend hoor je daar in korte tijd wel zes of acht

³⁷ Droogovens.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Stadhuis Antwerpen, p. 69-89

van de voornaamste talen vloeiend spreken. De Munt is een prachtig huis met vele smidsen, waar gouden en zilveren munten geslagen worden. In het tapissierspand zijn veel wondermooie werken te zien, net zoals in het schilderspand waar zeer mooie schilderijen worden getoond. Daarnaast zijn er nog: het pand van de zilversmeden met veel kostbaar en mooi vaatwerk; het zeer mooie vleeshuis met een overvloed van allerlei vlees; de vismarkt, altijd goed voorzien van vis; en het prachtige stadhuis.